ΕΣΤΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

1885

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6—ΔΕΔΕΜΕΝΟΣ ΦΡ. 8

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπόλεως
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γραφεῖον τῆς Ἑστίας: Ἐπὶ τῆς Δεωφόρου Πανεπιστημίου, 39
1885

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΘ'. Συνδρομὴ ἐτησία. Ἐν Ἑλλάδι δρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἢ ἀπὸ τοῦ ἔτους καὶ εἰδὶ ἐτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ἐπὶ τῆς λεωφ. Πανεπιστημίου 89. 31 Μαρτίου 1885

ΔΑΝΙΗΛ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

καὶ ἡ γεωγραφία αὐτοῦ

(1791.)

Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε προηγούμ. φύλλον.

ΣΤ'

Ἴδιον τμῆμα ἀφιεροῖ διὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τοῦ Ἰονίου, ὧν αἱ τελευταῖαι ὑπέκειντο τότε εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν νήσων δὲν ἐγνώρισε καλῶς παρὰ μόνον τὰς βορείους Σποράδας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν Κυκλάδων καὶ μεσημβρινῶν Σποράδων γράφει ἱκανά, βεβαίως ἐκ διηγήσεων· χαρακτηρίζει δὲ τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων αὐτῶν δι' ἐπιθέτων ἥκιστα κολακευτικῶν, οὐχ ἧττον θεωρεῖ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν νησιωτῶν καλλιτέραν τῆς τῶν κατοίκων τῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπαινεῖ τοὺς Κρῆτας, κατακρίνει δὲ τοὺς Ναξίους. Ὡς πρὸς τὴν Δῆλον γράφει ὅτι, τώρα ... σώζει μόνο τὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς της » λαμπρότητος, τὰ ὁποῖα συνίστανται εἰς πλήθος ἐρείπια· μαστόροι ἀπὸ τὰ γειτονα νησιὰ » ἔρχονται συχνὰ σὰν εἰς μιὰ λατομία, καὶ διαλέγουν μάρμαρα ... τζακίζουν μιὰ κολόννα » διὰ νὰ κάμουν σκαλοπάτια καὶ παραστάτας » εἰς ταῖς θύραις καὶ στὰ παράθυρα· χαλνοῦν » ἕνα στηλοπόδι διὰ νὰ φκιάσουν ἕνα γαβάνι, » ἕνα ἀλατηρό ... μὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἀποδείχνει » μεγάλα τὴ μεγάλη μεταβολὴ τῶν ἀνθρωπίνων, » εἶναι αὐτό, ὁποῦ οἱ Μυκωνιῶται τώρα πληρόνουν » μιὰ μπαγατέλλα διὰ νὰ ἔχουν εἰς τὴν ἐξουσία τους ἕνα νησί, ὁποῦ ἐστάθηκε μιὰ φορὰ ὁ πλουσιώτερος τόπος τῆς Εὐρώπης ».

Εὐφήμως γράφει περὶ τῆς Τήνου καὶ τῆς Ἄνδρου, ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τούτων ἐπαινεῖ μόνον τοὺς Τηνίους, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς Ἀνδρίους.

Εἰς τὰ τῆς Ὕδρας ἀναφέρει περὶ τοῦ ναυτικοῦ ταύτης. « Ἡ Νίδρα εἶναι καὶ τώρα περίφημη » εἰς τὴ Μεσόγειο· ἐπειδὴ ἔχει μιὰ χώρα μὲ » χίλια σπίτια καὶ παραπάνω, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶναι ἐπιτηδειότατοι καὶ ἀξιώτατοι » ναῦται, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ πλούσια, καὶ στολισμένη μὲ καλαῖς καὶ μεγάλαις οἰκοδομαῖς ».

Ἐξαίρει τὴν εὐφορίαν τῆς Εὐβοίας καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς· οὐχ ἧττον ἐπιφέρει « Ἡ Εὔρι» πος κοντὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δυὸ κάστρη (Χαλκί» κιδος καὶ Καρύστου) ἔχει καὶ 360 χωριά, » τὰ ὁποῖα κατοικοῦνται ὅλα ἀπὸ Ῥωμαίους· » ὅλα σχεδὸν φτωχὰ καὶ κακοβρίζικα ἀπὸ τὴν » τυραννία τῶν Τούρκων, μ' ὅλον ὁποῦ ἔχουν » τέτοιον εὔφορο τόπο. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Εὐρίπου » εἶναι πολλὰ μισόχριστοι καὶ βάρβαροι ».

Τὰς βορείους Σποράδας, ὡς εἴπομεν, περιγράφει διὰ μακρῶν, γράφων ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, κυρίως δὲ τὴν Σκίαθον καὶ Σκόπελον. Ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Σκιάθου ἐπιτίθεται σφόδρα κατὰ τῶν Σκιαθίων· « ὁ τόπος, λέγει, ἐνὶ γένει ἔχει » πολλὰ προτερήματα· οἱ ἄνθρωποι ὅμως δὲν ἔχουν κάνένα ». Εἰς ἄκρον δ' ἐπαινεῖ τοὺς Σκοπελίτας· « εἶναι, γράφει, ἐπιμελεῖς φιλότιμοι, » ἐγχειρηματίαι, πολιτικοὶ ὡσὰν ὁποῦ ταξιδεύουν » εἰς διάφορα μέρη· χαροπειοί, φιλήδονες, ἀμαθεῖς ὅμως, ἀκατάστατοι, ἐλαφροί· ἀπὸ κάντε» ποτε ἀνάφτουν, ἡ φωτιά τους ὅμως δὲν βαστᾷ » πολὺν καιρὸ μὲ ἕνα ποτήρι κρασὶ παρευθὺς σβήνεται ».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου περὶ τῶν νήσων, αἰσθανόμενος ὅτι δὲν ἔγραψεν ὡς αὐτὸς ἐπεθύμει, λέγει· « ὅτι αἱ νῆσοι περιέχουν πολλὰ ἀξιόλογα πράγματα πρὸς περιγραφὴν δ' ὃν τινα ἤθελεν ἀσχοληθῆ ἰδίᾳ περὶ αὐτῶν ».

Τὴν γεωγραφίαν τῆς Μολδοβλαχίας, ἢ Βλαχομπογδανίας διαλαμβάνει πλατύτερον, καὶ γράφει μετὰ συμπαθείας περὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἔζησε καὶ ἐδίδαξε, καὶ ὅπου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχε τὸ καταφύγιον τῶν ἀδικουμένων καὶ καταδιωκομένων Ἑλλήνων. Ἐν τοῖς περὶ διοικήσεως τούτων ἱστορεῖ τὰ ἑξῆς « Τὸ παλαιὸ οἱ αὐθέν» ται ἐγίνουντὰν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τοῦ τόπου, » τώρα γίνονται ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τοῦ ἔθνους μας· » κάμνουν εἰς τὴν αὐθεντεία ἄλλος περισσότερο, » ἄλλος ὀλιγώτερο, κατὰ τὴν ἀξιότητα καὶ ταῖς πόρταις, ὁποῦ ἔχει ὁ καθ' ἕνας ».

Κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον, μνημονεύων δῆλα δὴ τῶν σημαντικωτέρων ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων, διέρχεται τὴν Σερβίαν, Μποσνίαν, Κροατίαν, Δαλματίαν καὶ Βουλγαρίαν, ἣν γινώσκει καὶ ἐκ περιηγήσεων. Ἐνταῦθα

δὲ περατοῖ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν καὶ ἐν γένει τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον.

Τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἰταλίας, Ἱσπανίας, Πορτογαλλίας καὶ Γαλλίας συνέταξε κατ' ἐρανίσματα ἐκ ξένων γεωγραφικῶν ἔργων. Ἐγνώριζε δὲ καὶ ὁ ἴδιος πολλὰς τῶν πόλεων τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἔκθεσίς του φέρει τὸν αὐτὸν τύπον, οἷον καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις. Ἐπὶ τῆς περιγραφῆς τῶν πολιτευμάτων, καὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν τούτων ἐγκαταστείρει τὰς ἰδίας αὐτοῦ δοξασίας πρὸς διάδοσιν γνώσεων εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς, ἐξυμνεῖ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῶν ἐθνῶν αὐτῶν, καὶ ἐκθειάζει τὸν πολιτισμόν.

Ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Φλωρεντίας λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Μεδίκων μνημονεύει τῆς ἀγαπητῆς του Ἑλλάδος. « Οἱ Μέδικοι πλουσιώτατοι, ἐλευθέροι, μεγαλοπρεπεῖς, φιλόξενοι, φιλόμουσοι, φιλέλληνες, » ἐδέχουνταν μὲ μεγάλη φιλοφροσύνη τοὺς προ» κομμένους Ἕλληνας, ὁποὺ ἐκατάφευγαν εἰς τὰ » μέρη τους, ἐμάζοναν μὲ ἀδραῖς πληρώμαῖς τὰ » κάλλη καὶ καυχήματα τῆς Ἑλλάδος μας ».

« Τῆς Ἑλλάδος μας » τονίζομεν καὶ ἡμεῖς τὴν λέξιν περισσότερον. Ἂς φανταστῇ τις τέκνον τῆς δούλης Ἑλλάδος, τὸν Δανιὴλ Φιλιππίδην, βασσαρόφορον μοναχόν, πλήρη σθένους καὶ ἀγάπης πρὸς πατρίδος ἐν μέσῳ τῆς ἀνθηρᾶς καὶ περικαλλοῦς μεγαλοπόλεως Φλωρεντίας, ἐκπεπληγμένον ὑπὸ τῆς λάμψεως τοῦ μεγαλείου, τῆς τέχνης, καὶ τῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ πλούτου, αἰσθανόμενον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα μετεωρούμενον πρὸς ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ μέγα ἐκ τῆς θέας τῶν μεγάλων οἰκοδομῶν, τῆς πληθύος καὶ τοῦ κάλλους τῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς, ἀναγινώσκοντα ἀνὰ πᾶν βῆμα τὰ ὀνόματα μεγάλων ἀνδρῶν, ὧν τινα συνεδέοντο ἀναποσπάστως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἂς φανταστῇ αὐτὸν ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ θέλει κατανοήσει εὐχερῶς ὑπὸ ἡλίκης κατείγετο θλίψεως γράφων τὰς λέξεις ταύτας « τῆς Ἑλλάδος μας », καὶ ἀναπολῶν εἰς τὴν μνήμην τὴν κατάστασιν αὐτῆς. Ὅτι δὲ τὸ λυπηρὸν αἴσθημα, ὅπερ ἐπλήρου τὴν καρδίαν του, ἦπο σφοδρόν, μαρτυροῦσιν οἱ εὐθὺς ἀμέσως ἑπόμενοι λόγοι. « Ἡ » Φλωρεντία δὲν θέλει ξεχάσῃ κάμμιὰ φορὰ » τοὺς Μέδικους, μήτε τὸν μέγα Κῶμο Μέδικο, » εἰς τοῦ ὁποίου τὸν τάφο ἐπέγραψαν ὁ *πατέρας* » *τῆς πατρίδος*, μήτε τὸν ἔγγονό του τὸν Λαυ» ρέντιο, ἐπωνομασμένο *Πατέρα τῶν Μουσῶν* » καὶ *μεγαλοπρεπῆ*. Τὸ ὄνομα τῶν Μεδίκων θὰ εἶναι παντοτινὰ ἀθάνατο ».

Ὅταν τοὺς λόγους τούτους ἔγραφεν ὁ Φιλιππίδης, ἀνελογίζετο βεβαίως ὅτι ἡ Ἑλλάς του δὲν εἶχε πατέρα.

Ζ'

Εἰς τὰ ῥηθέντα παρατηροῦμεν γενικώτερον ὅτι ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης ἦτο πολυμαθὴς καὶ πολυΐστωρ ἀνήρ, φιλόλογος καὶ μαθηματικὸς ἐκ τῶν πρώτων τῶν χρόνων του, εἶχεν ἀσχοληθῆ ἐπὶ παντὸς σχεδὸν κλάδου τοῦ ἐπιστητοῦ, καὶ προσεπάθησε διὰ μεταφράσεων καὶ διὰ συγγραφῶν νὰ φωτίσῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς. Ἐνεπνέετο ὑπὸ ἀκράτου καὶ ἀγρύπνου φιλοπατρίας, καὶ ὑπὸ ἐπιθυμίας διαπύρου νὰ φανῇ ὠφέλιμος εἰς τὸ Γένος, οὕτινος τὴν σωτηρίαν διέβλεπε μόνον εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐν τῇ προσφωνήσει τῆς μεταφράσεώς τῆς ἀστρονομίας τοῦ Λαλάνδου εἰς τὸν Ἀλέξ. Κωνσταντίνον Μουρούζην, ὃν ἀποκαλεῖ « Ὑψηλότατον καὶ εὐσεβέστατον αὐθέντην, καὶ μεγαλοπρεπέστατον ἡγεμόνα πάσης Μολδαυίας », ἐν ἄλλοις γράφει τὰ ἑξῆς ἀξιοση» μείωτα « Ἡ ἀμάθεια κακοποιὰ τίς ἐστι δύ» ναμις ἐξ ᾅδου ἠφαιστείου δίκην τῷ κόσμῳ » ἐκρηγνυμένη, καὶ τραγῳδίαν ἀτραγῴδητον τὸ » πᾶν καθιστῶσα. Αἱ Ἐπιστῆμαι ἀγαθοποιαὶ » εἰσὶ δυνάμεις, οὐρανόθεν ἡλίου δίκην τῷ κόσμῳ » ἀποστελλόμεναι. »

Ἐκ τῶν τοιούτων δὲ ἰδεῶν ἐλαυνόμενος, καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ ὅσον τάχιον τὴν Ἑλλάδα προκόπτουσαν ἐθεώρει, κατὰ πεποίθησιν, καὶ ὀρθῶς καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἡ δύσκολος καὶ βραδεῖα ἐκμάθησις τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ ἡ εἰς ταύτην συγγραφὴ βιβλίων, προωρισμένων εἰς διδασκαλίαν τοῦ Γένους, θὰ ἦτο μέγιστον κώλυμα, πρόξενον βραδύτητος ἀδικαιολογήτου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ὅπερ ἔγραψε, μετεχειρίσθη γλῶσσαν ἐλάχιστον ἀπέχουσαν τῆς ὁμιλημένης· δὲν ἤθελε παντάπασιν οἱ παῖδες καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ κατατρίβωσι χρόνον, ἐν τῇ καταστάσει τότε τοῦ Γένους, πρὸς διόρθωσιν γλώσσης, μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ ἀφ' ἑαυτῆς διὰ τοῦ χρόνου, καὶ εἰς ἐκμάθησιν γραμματικῶν τύπων τῆς ἀρχαίας, ὅπερ ἀπῄτει χρόνον μακρόν, ὃν ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐπωφελέστερον εἰς ἀπόκτησιν πραγματικῶν γνώσεων, ὧν ἐστερεῖτο τὸ ἔθνος, καὶ αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθινὴν παιδείαν. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιμονή του εἰς τὴν γνώμην ταύτην, ἣν ἐπέτεινεν ἔτι μᾶλλον ἡ τῶν ἀντιδοξούντων, οἵτινες ἐθεώρουν τὴν ἐκμάθησιν τῆς γραμματικῆς καὶ τὸ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γράφειν ὡς ἄκρον ἄωτον πάσης σοφίας, ὥστε εἶχεν ἀσπασθῆ καὶ τὴν παρατολμον καὶ παράδοξον ἰδέαν τῆς καταργήσεως τῆς ὀρθογραφίας κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ὡς πράγματος περιττοῦ, καὶ ἔγραφεν ἐπιστολὰς πρὸς φίλους ἄνευ ὀρθογραφίας, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Στεφάνου Κανέλλου[1]). Τὴν δοξασίαν του ταύτην, ἣν ἐν μέρει ἠσπά-

(1) Iken: Leucothea, Τόμ. Β', σελ. 79.

ζοντο καὶ ἄλλοι λόγιοι ὡς ὁ Ἀθ. Χριστόπουλος, ὁ Καταρτζῆς, ὁ Ἀθ. Ψαλλίδας, δὲν ἀνεκοίνωσε διὰ τοῦ τύπου, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἰωάννης Βηλλαρᾶς ὁ ποιητής, ἐν τῇ διατριβῇ του « Ἡ Ρωμέικη Γλόσα », οὐδ' ἐφήρμοσεν εἰς τὰ συγγράμματα καὶ τὰς μεταφράσεις αὐτοῦ. Τοὐναντίον ἐν τούτοις βλέπομεν ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν ὀρθὴν γραφήν, καὶ καταδεικνύει ἐν αὐτοῖς τὴν εὑρεῖαν γνῶσιν, ἣν εἶχε τῆς τε ἀρχαίας γλώσσης καὶ τῆς κοινῆς.

Ὁ Φιλιππίδης ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης, διήνυσεν ἅπαντα τὸν ἐπίλοιπον αὐτοῦ βίον μακρὰν τῆς πατρίδος του ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν, ἰδίως ἐν Ἰασίῳ. Γνωστὸν δὲ ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐν ταῖς Παριστρίοις χώραις ἐσχηματίσθησαν σχολαὶ ἑλληνικαί, ἕνεκα τῶν χιλιάδων Ἑλλήνων, οἵτινες φεύγοντες τὴν τυραννίαν ἀποκαθίσταντο αὐτόσε ἐμπορευόμενοι. Ἀπέβησαν δ' αἱ τοῦ Ἰασίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου σχολαὶ διὰ τῆς προστασίας, ἧς ἐτύγχανον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, τὰ ἀνώτατα παιδευτήρια, εἰς ἃ προσέτρεχον οἱ Ἕλληνες, οἱ εἰς ὑψηλοτέραν παίδευσιν θέλοντες ν' ἀποδυθῶσιν. Ἐν ταῖς δύο δὲ ταύταις μεγαλοπόλεσιν ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ μέσου τοῦ διανοητικοῦ βίου, ὅστις ἐκεῖ ἀνεπτύχθη, τὰ *δύο μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα*, τὸ τῆς γλώσσης, καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, ὧν τὸ δεύτερον ἐπεσφραγίσθη διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἐν Δραγατσανίῳ πεσόντων ἱερολοχιτῶν. Διδάσκαλοι τῶν σχολῶν τούτων μνημονεύονται οἱ ἄριστοι τῶν ὅσων γινώσκομεν τὸ ὄνομα, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Νικόλαος Ζαργούλης Μετσοβίτης, ὁ Μοισιόδαξ, ὁ ἡμέτερος Φιλιππίδης καὶ Γρηγ. Κωνσταντᾶς, ὁ Παναγιώτης Γοβδελᾶς, ὁ Στέφανος Δούκας, ὁ Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης, ὁ ἰατρὸς Μανασσῆς Ἠλιάδης, ὁ Βαρδαλάχος, ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, ὁ Λάμπρος Φωτιάδης (1) ὁ Καταρτζῆς, καὶ ἄλλοι πρὸ καὶ μετὰ τὸν Φιλιππίδην.

Ὁ Στέφανος Κανέλλος (2) λέγει ὅτι ὁ Φιλιππίδης εἶχεν εὐρεῖαν πολυμάθειαν, δὲν εἶχεν ὅμως οὐδεμίαν τάξιν καὶ μέθοδον εἰς τὴν διδασκαλίαν του, διὰ τοῦτο ἐν Ἰασίῳ δὲν ὠφέλησε τόσον ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, ὅσον αἱ γνώσεις του.

Πλὴν τῆς Γεωγραφίας, ὁ Φιλιππίδης συνέγραψε καὶ μετέφρασεν ἕτερα ἔργα, ὧν τὸ παραδοξότερον εἶνε τὸ ἑξῆς « Ἀπόπειρα ἀναλύσεως τοῦ νοουμένου ἑτεροίας παρὰ τὰς νῦν, πρῶτον ἐκπονηθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἀποπειρογράφου τῆς Ῥουμουνίας » εἰς 8ον, σελ. 256, ἐν Λειψίᾳ 1817. » Διὰ τούτου ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ γνωστὴν ἐφεύρεσίν του ἐπὶ ζητήματος, ὅπερ πολλοὶ σοφοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπραγματεύθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ φιλόσοφος Λειβνίτιος, ἀγόνως, ὡς καὶ ὁ Φιλιππίδης, τῆς εὑρέσεως δηλονότι ἐπιστημονικῆς γλώσσης καὶ γραφῆς κοινῆς δι' ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ ἡ κατανάλωσις δὲ τόσου χρόνου καὶ πνευματικῶν δυνάμεων εἰς ἐφεύρεσιν τοιαύτην δυσκατόρθωτον εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν γνωμῶν τοῦ ἀνδρός, θεωροῦντος, ὡς εἴπομεν, τὰς δυσκολίας τῆς γλώσσης ἐμπόδιον τῆς ἐπιστημονικῆς μαθήσεως. Τὸ ἔργον του τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς παιδιὰ ὑπὸ τῶν συγχρόνων, καὶ εἶνε ὄντως τοιοῦτον, καίτοι περιέχει πολλὰς καλὰς σκέψεις καὶ κρίσεις περὶ γλώσσης. Περὶ τοῦ ἔργου τούτου ἔγραψε βιβλιοκρισίαν ἐξ Ἰασίου ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ 1820, (σελ. 228), ὁ Μανουὴλ Βερνάρδος Καμηνάρης Κρής.

Ἕτερα ἔργα τοῦ Φιλιππίδου εἶνε

« Ἡ λογική, ἢ αἱ πρῶται ἀναπτύξεις τῆς τέχνης τοῦ στοχάζεσθαι. Σύγγραμμα στοιχειῶδες ὁποῦ τὸ συμβούλιον τῶν παλατίνων σχολῶν ἐζήτησε καὶ ἐνέκρινε. Συγγραφὲν παρὰ τοῦ Κονδιλλιάκ, καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν ὡμιλημένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον παρὰ Δανιὴλ Δημητρίου ἱερομονάχου τοῦ Φιλιππίδου, τοῦ ἐκ κώμης Μηλιῶν τοῦ Πηλίου ὄρους, παρ' οὗ προσετέθησαν καὶ σημειώματα, καὶ μία συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ λόγου μετὰ τῶν σοφισμάτων, καὶ ἕνας λόγος περὶ Σχολείων. Νῦν πρῶτον ἐκδοθὲν ἐπιστασίᾳ Ἀνθίμου ἀρχιμανδρίτου τοῦ Γαζῆ. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. Παρὰ τῷ Φράντζ Ἀντωνίῳ Σχραίμβελ 1801. »

Ἡ μετάφρασις εἶνε γεγραμμένη ἐν τῇ δημώδει διαλέκτῳ, πλὴν τῆς προσθήκης περὶ Σχολείων, καὶ ἀποσπάσματος τῆς περὶ Αἰσθημάτων πραγματείας τοῦ Κονδιλλιάκ, ἅτινα μετέφρασεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν.

« Ἐπιτομὴ ἀστρονομίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἱερωνύμου Λαλάνδ, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ πολεμικοῦ σχολείου καὶ ἐφόρου τοῦ σχολείου τῆς Γαλλίας, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν καθωμιλημένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον παρὰ Δ. Δ. τοῦ Φιλιππίδου τοῦ ἀπὸ Μηλιῶν τοῦ Πηλίου ὄρους. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπιστασίᾳ, συνδρομῇ καὶ διορθώσει τοῦ ἀρχιμδ. Ἀνθίμου Γαζῆ χάριν τῶν φιλομούσων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους. Τόμοι δύο. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, 1803, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βενδότη. »

Τὴν μετάφρασιν ταύτην ἀφιεροῖ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Κωνσταντίνου Μουρούζην, ἡγεμόνα πάσης Μολδαυίας. Ἐν τοῖς προλεγομένοις ταύτης ὡς καὶ τῆς Λογικῆς πραγματεύεται αὖθις τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης. Ἐν τέλει δὲ προσέθηκεν ἰδίαν μελέτην περὶ τῆς διακρίσεως τοῦ χρόνου τῶν διαφόρων ἐθνῶν, περὶ τοῦ ἡμερολογίου τῶν Ῥωμαίων, περὶ τῶν διορθώσεων τοῦ πάπα Γρηγορίου, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ δυτικοὶ καὶ οἱ

(1) G. Iken Leukothea Τόμ. Β', σελ. 248. Ἀθαν. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου « Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, Σελ. 584. » Περὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ σχολείου.»

(2) G. Iken Leukothea, Τόμ. Β', σελ. 79.

ὀρθόδοξοι ὁρίζουσι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Προσέθηκεν ἔτι πίνακας τῶν ἀστρονομικῶν ἐπακτῶν μετὰ ἐξηγήσεων, θεωρήσας ταῦτα λίαν ἀναγκαῖα εἰς βιβλίον προωρισμένον διὰ Ἕλληνας.

«Ἱστορία τῆς Ρουμουνίας ἢ ἔκθεσις τῶν ἀξιολογωτέρων μνημονευομένων συμβάντων ἐν τοῖς ἀριστεροῖς κάτω Παριστρίοις, ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων μέχρι τῆς καταστάσεως τοῦ Ρουμουνικοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς Μολδόβης. Νῦν πρῶτον συντεθεῖσα καὶ τύποις ἐκδοθεῖσα ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Ταουχνίτζ. Τόμος α'. Μέρος α'. 1816.»

«Γεωγραφικὸν τῆς Ρουμουνίας ἐς ἀκριβεστέραν καὶ πληρεστέραν κατάληψιν τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Νῦν πρῶτον συντεθὲν καὶ τύποις ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Ταουχνίτζ. Τόμος α'. Μέρος Β'. 1816.»

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀφιεροῖ «τῷ Μεγαλειοτάτῳ καὶ φιλανθρωποτάτῳ αὐτοκράτορι πασῶν τῶν Ρουσσιῶν Ἀλεξάνδρῳ. Τῷ πρώτῳ προστάτῃ τῶν λόγων καὶ τῶν ἐπιστημῶν.» Ἐν τῷ β' τόμῳ ἔχει παραθέσει «Ἐπιλεγόμενα» ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὡσαύτως ἑλληνικῇ, ἐν οἷς σφοδρῶς καὶ διὰ ὕφους καυστικοῦ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων εἰς τὰς περὶ γλώσσης καὶ περὶ διδασκαλίας ἐν γένει ἀρχάς του. Ἐν τέλει δὲ τοῦ τόμου καταχωρίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ Σιάχ Νάδιρ, τὴν συντεθεῖσαν παρὰ Βατάτζη τοῦ Βυζαντίου, ἵνα σώσῃ ἐκ τῆς ἀπωλείας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ σελίδι ἔχει ὀλίγας λέξεις δημοσιεύσει ἐν εἴδει ἀπαντήσεως κατὰ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ οἵτινες ἐπέκριναν δριμέως τὸ περὶ Ρουμουνίας ἔργον του, καὶ ἰδίως τὰ «Ἐπιλεγόμενα» ἀποκαλοῦντες τὸν Φιλιππίδην «χυδαιέστατον χυδαιστήν», τὴν γλῶσσαν του «φιλιππιδισμόν,» αὐτὸν δὲ εἰρωνικῶς Νέαν Μοῦσαν ἀποδιώκουσαν τὴν παλαιάν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα (Λόγιος Ἑρμῆς, 1816 σελ. 239.) Εἰς ταῦτα ὁ Φιλιππίδης ἀπαντᾷ δι' οὗ ἧττονος δριμύτητος ὀνομάζων τοὺς ἐπικριτάς του «πίτυρα καὶ σκύβαλα τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας», «ἀδαεῖς ἑλληνικῆς παιδείας,... ἀδαεῖς ἱστορίας» «Λεγέτωσαν, ἐπιλέγει, ὅ,τι ἂν βούλωνται, φλυαρείτωσαν ὅσον ἂν δύνωνται, ὑλακτείτωσαν ὅσον ἂν χωρῶσιν αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν.»

Οἱ τραχεῖς οὗτοι λόγοι μαρτυροῦσι τὴν ποοδράστητα καὶ τὸ πάθος τοῦ ἀγῶνος, ὅπερ εἶχε συναφθῆ τότε εἰς τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, καὶ τὸν ἐπικρατοῦντα ἑκατέρωθεν ἐρεθισμὸν καὶ τὰ μίση, ἅτινα ἐξηγέρθησαν. Τοιαύτας δ' ἐκφράσεις ἤκιστα ἤπίας ἀπαντᾷ τις εἰς πάσας τὰς ἐπιμίξεις τοῦ τότε καιροῦ, τὰς μεταξὺ λογίων γενομένας.

«Ἐπιτομὴ τῶν Φιλιππικῶν τοῦ Πομπηίου Τρόγου ὧν πρῶτον ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταγλωττισθεῖσα, καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἀποπειρογράφου τῆς Ρουμουνίας, καὶ προσφωνηθεῖσα τῷ Ὑψηλοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ ἡγεμόνι τοῦ Ρουμουνικοῦ ἀγροῦ Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Καραντζίᾳ τῷ φίλῳ τῶν λόγων καὶ τῆς ἱστορίας. Ἐν Λειψίᾳ παρὰ τῷ Τάουχνιτζ 1817».

Τοῦ συγγράμματος τούτου ἐγένετο μετάφρασις ἑλληνικὴ καὶ τῷ 1686 ὑπὸ Ἰωάννου Μάκολη Ἀθηναίου, ἣν δὲν ἐγνώριζεν ὁ Φιλιππίδης βεβαίως, καὶ ἔγραψεν εἰς τὴν ἰδικήν του «νῦν πρῶτον..... μεταγλωττισθεῖσα.».

«Φλώρου ἐπιτομὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν, νῦν πρῶτον ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταφρασθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἀποπειρογράφου τῆς Ρουμουνίας. Ἐν Λειψίᾳ 1818.»

Πλὴν τούτων εἶχε μεταφράσει, ἀλλὰ δὲν ἐξέδωκε τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Βρισσῶν, καὶ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν ἐγκυκλοπαιδείας μετ' ἄλλων συνεργατῶν. Τὴν περὶ ταύτης δὲ ἀγγελίαν ἐδημοσίευσεν Λογίῳ Ἑρμῇ ἐν τοῦ ἔτους 1820, σελ. 238.

Ἐν τέλει τῆς μεταφράσεως τοῦ Τρόγου, δημοσιεύει ἰδίαν μελέτην ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπιλεγόμενα», ἔνθα διὰ μακρῶν ὁμιλεῖ περὶ γλώσσης καὶ μετὰ τραχύτητος ἀνασκευάζει τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Ἀποκαλεῖ δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αἰολοδωρικὴν τὴν δημώδη γλῶσσαν, ὀνομασίαν, ἣν αὐθαιρέτως δίδει πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας. Ἀναπτύσσει δὲ συγχρόνως ἐν τῇ αὐτῇ μελέτῃ καὶ τὰς γνώμας του ἐν γένει περὶ διδασκαλίας. Τοιαῦτα «Ἐπιλεγόμενα» ἔχει καὶ ἐν τέλει τῆς μεταφράσεως τοῦ Φλώρου ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν ἐπιγραφὴν «Μάθησις κοινῶς τί εἶναι καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται», ἔνθα ἐν ἔτει 1818 καθαρῶς καὶ διαυγῶς διαγράφει τὴν πρακτικὴν καὶ πραγματικὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, ἥτις πρό τινων ἐτῶν μόλις εἰσήχθη καὶ παρ' ἡμῖν τὸ πρῶτον ἐξ Εὐρώπης.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Φιλιππίδης μόνον ἐν τῇ Νεωτερικῇ Γεωγραφίᾳ μετεχειρίσθη γλῶσσαν χυδαίαν καὶ ἀδιόρθωτον, ἐν τοῖς λοιποῖς ὅμως ἔργοις του μετεχειρίσθη καθαρεύουσαν. Ὁ Κοῦμας ἐν τῷ 12 τόμῳ τῆς Γενικῆς ἱστορίας του, ἐχθρικῶς διακείμενος καὶ οὗτος πρὸς τὸν ἄνδρα, ἕνεκα βεβαίως τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσης, ὀνομάζει τὴν γλῶσσαν ἐν ᾗ ἔγραφη ἡ Γεωγραφία «χυδαιοτέραν καὶ αὐτῆς τῆς χυδαίας», ἀποκαλεῖ δὲ τὸν Φιλιππίδην ἄνδρα αἰδιότροπον καὶ ἄστατον».

Ὁ Φιλιππίδης εἶχε καὶ ὡς εἰς τῶν φρονημάτων του καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἤγειρε μετὰ πολλοῦ πείσματος περὶ γλώσσης, πολλοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' εἶχεν ἀρ' ἑτέρου καὶ θαυμαστάς. Τῶν τελευταίων τούτων εἷς ἦτο καὶ ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς, ὅστις ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραφῶν του καὶ συνέλεγε συνδρομὰς πρὸς ἔκδοσιν,

ἃς εὐκόλως εὕρισκεν ἕνεκα τῆς ὑπολήψεως, ἣν εἶχον οἱ φιλομαθεῖς καὶ φιλόμουσοι εἰς τὰς γνώσεις τοῦ Φιλιππίδου ὡς συγγραφέως ἢ καὶ ὡς μεταφραστοῦ. Εἷς τῶν φίλων τοῦ Φιλιππίδου ἔγραψε τὸ ἑπόμενον ἡρωελεγεῖον εἰς αὐτὸν ὡς μεταφραστὴν τῆς Ἀστρονομίας

Τῆς Γαλλίης Ἵππαρχον ἀρίγνωτον Παναχαιοῖς
Θῆκε, Φιλιππίδη, φιλογένεια σέθεν,
Τῷ σοι καὶ χάριν οἶδα παρ' Ἑλλάδος ἁπάσης
Σκαρλᾶτος ὁ Γικάδης, σὸς κραδίηθε φίλος.

Ὁ Φιλιππίδης ἀπεβίωσεν ἐν Βασσαραβίᾳ τῷ 1833, ὡς σημειοῦται ἐν τῇ χρονολογίᾳ τοῦ Κυριακοῦ Μελιρρύτου. Ἐνταῦθα δὲ φαίνεται διέτριβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του. Διότι μανθάνομεν παρὰ τοῦ ἰδίου, ἐκ τοῦ Γεωγραφικοῦ τῆς Ρουμουνίας, ὅτι ἐπὶ 13 ἔτη διήρκετο τὸ θέρος ἐν Ὄκνᾳ. Κατῴκει δὲ φαίνεται ἐν Κισνοβίῳ, διότι αὐτὸς οὗτος αὖθις ἀναφέρει ἐν τοῖς περὶ τούτου γεωγραφουμένοις, ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καθωραϊσθῇ ἡ πόλις αὕτη καὶ καθαρισθῇ, πρὸς δὲ ὅτι τῇ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐφυτεύθησαν πέντε πλάτανοι πρὸς νότον τῆς Μητροπόλεως, καὶ πρὸ τῆς στοᾶς αὐτῆς. Ἄγνωστος ὅμως ἡμῖν εἶνε ἡ πόλις ἢ ἡ κώμη, ἔνθα ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τοῦ διδασκάλου τούτου, καὶ ἂν ἠγέρθη αὐτῷ, καὶ ἐγερθὲν ἂν σώζηται, ἐπιτάφιον μνημεῖον, καὶ ἂν ἐχαράχθη ἐπιτύμβιον ὑπὸ εὐγνώμονος φίλου, ἢ μαθητοῦ, ἢ κοινότητος. Δι' ἐλπίδος ἔχομεν ὅτι τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα ἴσως δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς ἔρευναν περὶ τούτου. Τὸ ἐφ' ἡμῖν οὐδὲν ἕτερον ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐπράξαμεν ἢ φυλλολογοῦντες τὰς σελίδας τῆς Γεωγραφίας τοῦ Φιλιππίδου, ἐφ' ὧν ὑποτυποῦται ἡ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ ζωντανὴ προσωπικότης, ν' ἀναπαραστήσωμεν αὐτὴν ἐν ἀτελεῖ περιγράμματι, καὶ φέρωμεν ἐπὶ στιγμὴν εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων.

Ἔγραφον ἐν Λίγίνῃ, μηνὶ Ἰουνίῳ, 1884.

ΑΝΤ. ΜΠΑΛΑΔΑΚΗΣ

ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ

ΣΤΙΓΜΙΑΙΑΣ ΟΡΓΗΣ.

Διήγημα

Συνέχεια ἴδε προηγούμ. φύλλον.

Γ'

Οὐδέποτε συνέρρευσεν εἰς κακουργιοδικεῖον πολυπληθέστερον καὶ ἐκλεκτότερον ἀκροατήριον. Ὁ πρόεδρος εἶχε σχεδὸν δυσαρεστηθῆ μετὰ πολλῶν ὡραίων κυριῶν, πρὸς ἃς ἠρνήθη εἰσιτήρια. Ἐν τούτοις εἶχε δώσει πλειότερα τῶν ὑπαρχουσῶν διαθεσίμων θέσεων, ἡ δ' ἐναρξις τῆς συνεδριάσεως ἀνεβλήθη κατὰ τρία τέταρτα ὡς ἐκ τῆς δυσκολίας τοῦ νὰ τοποθετηθῶσιν οἱ φέροντες εἰσιτήρια. Εἶχε τριπλασιασθῆ ἡ θέσις τῶν δημοσιογράφων, οἵτινες καὶ πάλιν παρεπονοῦντο. Τὰς ἕδρας τῶν δικηγόρων εἶχον καταλάβει ἐξ ἐφόδου κυρίαι, μετεχειρίσθησαν δὲ τὴν βίαν ὅπως παρακωλύσωσι τὸ ὡραῖον φῦλον νὰ καταλάβῃ καὶ ταύτην τὴν θέσιν τὴν προωρισμένην διὰ τοὺς ὑποδίκους.

Ὅλος ὁ κόσμος οὗτος συνεταράσσετο καὶ ὡμίλει θορυβωδῶς ἀντὶ νὰ τηρῇ τὴν σωφρονοῦσαν σοβαρότητα, τὴν ἁρμόζουσαν εἰς αἴθουσαν δικαστηρίου.

Ἡ τάξις ἀποκατέστη καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆλθον οἱ δικασταί· ἀλλὰ μετά τινα στιγμὴν ὅλαι αἱ κεφαλαὶ ἔκλινον περιέργως πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, παρὰ μικρὸν δὲ ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῶν καθισμάτων ὅπως ἴδωσι κάλλιον τὸν κατηγορούμενον, ὅστις εἰσήχθη ἐλεύθερος μεταξὺ δύο φυλάκων. Ὁ γραμματεὺς ἐν τῷ μέσῳ βαθείας σιγῆς ἀγέγνω μεγαλοφώνως τὴν ἀπόφασιν, τὴν παραπέμπουσαν τὸν κατηγορούμενον εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον, καὶ τὸ κατηγορητήριον. Διαρκούσης τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἔλαβον καιρὸν νὰ παρατηρήσωσι τὸν κατηγορούμενον.

Ἦτο ἀνὴρ τριάκοντα καὶ δύο περίπου ἐτῶν, ἐνδεδυμένος ἄνευ ἐπιτηδεύσεως, ἀλλὰ μετὰ φιλοκαλίας. Δὲν ἐθεώρησε καθῆκον νὰ τροποποιήσῃ τὴν συνήθη αὐτοῦ ἐνδυμασίαν καὶ νὰ φορέσῃ τὰ μαῦρα ἐκεῖνα ἐνδύματα, δι' ὧν πολλοὶ κατηγορούμενοι φαίνονται ὑποδεικνύοντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς εἰς τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων. Ἐφόρει φαιόχρουν περισκελίδα, ὑπενδύτην λευκόν, βραχὺ μαῦρον ἔνδυμα καὶ λαιμοδέτην κυανόχρουν μετὰ ξίνον μὲ λευκὰς κηλίδας. Ὅταν ἐξέβαλε τὰ χειρόκτια αὐτοῦ, παρετήρησαν ὅτι ἐφόρει εἰσέτι τὸ γαμήλιον αὐτοῦ δακτυλίδιον, πολλοὶ δ' ἐχαρακτήρισαν τοῦτο ὡς αὐθάδειαν. Τὸ ἀνάστημά του ἦτο μᾶλλον ὑψηλὸν καὶ ἀπεδείκνυεν ἀσυνήθη μυῶν ἰσχύν, ἥτις θὰ διηυκόλυνε βεβαίως τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κακουργήματος. Ἡ καστανόχρους αὐτοῦ κόμη ἦτο πυκνὴ καὶ κεκομμένη. Δὲν εἶχε γένειον, ὁ δὲ ἀρκούντως μακρὸς μύσταξ καὶ ἡ ἀγέρωχος καὶ τραχεῖα φυσιογνωμία αὐτοῦ ἐνέφαινον ἀγρίαν ἐνεργητικότητα. Ἡ συστολὴ τῶν χειλέων αὐτοῦ εἶχέ τι τὸ παράδοξον, καὶ ἐπροξένει δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Ἵστατο ὄρθιος, παρατηρῶν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἄνευ συνοφρυώσεως, τοὺς δικαστάς, τοὺς ἐνόρκους καὶ τὸ κοινόν.

Ὁ πρόεδρος τοῦ κακουργιοδικείου ἦτο ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ εὐμενής, καὶ ἀπετείνετο πάντοτε πρὸς τοὺς κατηγορουμένους μετὰ μεγάλης πραότητος. Ἐζήτει παρ' αὐτῶν μὲ ὕφος θωπευτικὸν ὅλας τὰς πληροφορίας, τὰς δυναμένας νὰ ἐκθέσωσιν αὐτούς, καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς διὰ πατρικοῦ μειδιάματος ἵνα παραδώσωσι τὴν κεφαλήν των· συνώδευε καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀποφάσεως μετὰ τοσαύτης χάριτος καὶ φωνῆς τοσούτῳ μελῳδικῆς, ὥστε πολλοὶ κατάδικοι ἠπατήθησαν νομίσαντες ὅτι ἠθωώθησαν. Πρὸ παντὸς

ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ἐδιπλασίασε τὸ εὐγενὲς τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν διακεκριμένον κατηγορούμενον, ὃν εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ.

— Κύριε, τῷ εἶπεν, ἔχετε νὰ ὑποβάλητε παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀναγνωσθέντων;

— Ναί, κύριε πρόεδρε, ἀπεκρίθη ὁ Ἐσκουδιέ· εἶνε πλοκὴ παραλογισμῶν.

— Θὰ σᾶς ἀκούσωμεν· ἀλλὰ καθῆκον ἔχω νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν ὅτι ἔχετε συμφέρον νὰ ἐκφράζεσθε μετριοπαθῶς ἐπὶ τῶν ἐγγράφων τοῦ δικαστηρίου. Ἔχετε τὸν λόγον.

— Κύριε πρόεδρε, κύριοι, ἔμελλον νὰ γευματίσω μετὰ τῆς κυρίας Ἐσκουδιὲ εἰς φιλικὴν οἰκίαν, τὴν τρίτην, 14. Ἄχρις οὗ ἐπιστῇ ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως ἔγραφον μίαν ἐπιστολήν, ὅτε ἡ σύζυγός μου, ἥτις ἦτο ἑτοίμη, ἦλθε νὰ μὲ ζητήσῃ ἐν τῷ γραφείῳ μου· ἐκάθησεν ἐνῷ ἔγραφον τὴν ἐπιγραφήν, καὶ μὲ ἠρώτησε πρὸς ποῖον ἔγραφον. Τῇ ἀπήντησα ὅτι ἡ ἐπιστολή μου οὐδὲν εἶχε τὸ δυνάμενον νὰ ἐνδιαφέρῃ αὐτήν. Ἐκείνη ἐπέμενε νὰ μάθῃ πρὸς ποῖαν ἀπηυθύνετο ἡ ἐπιστολή μου; ἐγὼ δ' ἐπέμενον μὴ λεγὼν αὐτῇ τοῦτο. Ὠργίσθη καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι ἦτο πολὺ δυστυχής, ὅτι δὲν ἐφερόμην καλῶς πρὸς αὐτήν, ὅτι εἶχε δυσαρεστηθῆ μετὰ τῆς οἰκογενείας της διὰ νὰ μὲ ὑπανδρευθῇ, ὅτι μόνον ἐμὲ εἶχε πλέον εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἠρεσκόμην νὰ τὴν κάμνω νὰ ὑποφέρῃ, ὅτι βεβαίως εἶχον ἐρωμένην, διότι ἐξηρχόμην ἐνίοτε ἄνευ αὐτῆς, καὶ τῇ ἔκρυπτον ἐπιμελῶς τὴν ἀλληλογραφίαν μου. Τῇ ἀπήντησα ὅτι ἐμεγαλοποίει τὴν δυστυχίαν της καὶ τὰ ἀδικήματά μου, ὅτι μόνην μέριμναν εἶχον νὰ τὴν καταστήσω εὐτυχῆ, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι ἠδυνάμην νὰ συνδιαλλάξω τὴν διηνεκῆ ταύτην ἀπασχόλησιν μετὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἐξέρχωμαι μόνος καὶ γράφω ἢ δέχωμαι ἐπιστολάς. Δὲν κατώρθωσα νὰ τὴν πείσω, διότι παρεφέρθη, μοὶ εἶπε πράγματα δυσάρεστα περὶ τῆς δυσαναλογίας τῶν περιουσιῶν μας, καὶ μοὶ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ ἐπὶ πλέον τὴν τοιαύτην ζωήν. Εἰς τὴν παραφορὰν ταύτην ἀντέταξα μεγάλην γαλήνην· ἴσως εἶχον ἄδικον νὰ μειδιάσω. Τότε ἡ ὀργὴ αὐτῆς ἔλαβε χαρακτῆρα ὀξύτερον, καίμοι εἶπεν ὅτι ἤθελε νὰ με ἀφίσῃ. Τῇ ἀπεκρίθην· « Κάμε ὅ,τι θέλεις. » Τότε ἠγέρθη, προὐχώρησε πρός με μὲ ἦθος ἀπειλητικὸν καὶ μοὶ εἶπεν· « Ἐπανάλαβε ὅ,τι εἶπες καὶ φεύγω ἀμέσως· ἐπανάλαβέ το, τόλμησε λοιπὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβῃς! » Δὲν ἦτον ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἡ κυρία Ἐσκουδιὲ μοὶ ἔκαμνε τοιαύτην σκηνήν. Μὲ εἶχεν ἤδη ἀπειλήσει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν εἶχον καθησυχάσει δι' εὐμενῶν λόγων· ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις τῆς ἀπειλῆς ταύτης μὲ παρώξυνε, μὴ θέλων δὲ νὰ ἐπαναλαμβάνηται καθ' ἑκάστην κατὰ τὴν ἐλαχίστην διαφωνίαν, ἐπανέλαβον· « Κάμε ὅ,τι θέλεις. » Πάραυτα ἐξῆλθε τοῦ γραφείου μου. Ἤθελον νὰ περιμείνω ὅπως ἐπανέλθῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φιλονεικία εἶχε διαρκέσει στιγμάς τινας καὶ ἐβραδύνομεν διὰ τὸ γεῦμα, ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω καὶ νὰ τὴν ζητήσω· δὲν εὑρίσκετο ἐν τῷ δωματίῳ της, μάτην δ' ἠρεύνησα ὅλην τὴν οἰκίαν· δὲν τὴν ἐπανεῖδον· εἶχεν ἀναχωρήσει. Ἔκτοτε δὲν τὴν ἐπανεῖδον.

Ψιθυρισμὸς δυσπιστίας ὑπεδέξατο τὴν ἀφήγησιν ταύτην, γενομένην διὰ φωνῆς ὁμοιομόρφου, οὐδὲν ἴχνος συγκινήσεως προδιδούσης.

— Ἡ ἐξήγησις ὑμῶν, εἶπεν ὁ πρόεδρος, θὰ ἐφαίνετο ἀρκούντως πιθανή, ἂν ἐγίνετο ἐξ ἀρχῆς· ἀλλ' ἐπέρχεται πολὺ ἀργά. Εἴχετε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν διὰ νὰ προπαρασκευάσητε εὐφυῆ μῦθον. Διατί δὲν διηγήθητε ἀρχῆθεν τὰ γεγονότα ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην, ἥτις ἠδύνατο τότε νὰ φανῇ πιθανή;

— Δὲν ἐθεώρησα καλὸν νὰ κοινοποιήσω εἰς τοὺς ὑπηρέτας μου συζυγικὴν σκηνήν, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ, μετά τινων ὡρῶν, ἢ τὸ πολύ, μετά τινων ἡμερῶν σκέψιν, θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν.

— Ἠδύνασθε τουλάχιστον νὰ εἴπητε ὅτι μετέβη εἰς ταξείδιον.

— Οὐδένα εἶχον λόγον νὰ εἴπω ψεῦδος καὶ νὰ δώσω λόγον πρὸς τοὺς ὑπηρέτας μου.

— Ἔστω. Ἀλλ' ἀντετάξατε τὴν αὐτὴν σιωπὴν πρὸς τὸν ὑπαστυνόμον ὅταν ἦλθε, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δημοσίας τάξεως, νὰ ζητήσῃ παρ' ὑμῶν ἐξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔθετον πέρας εἰς σοβαρωτάτας φήμας.

— Ὁ ὑπαστυνόμος κακῶς ἐνήργησεν· ὤφειλε νὰ διαλύσῃ τὰς συναθροίσεις διὰ τῆς βίας, ἀντὶ νὰ δώσῃ πίστιν εἰς γελοίας ὑπονοίας. Ὅταν εἶδον ὅτι σχεδὸν παρεῖχε πίστιν εἰς τὰς φήμας ταύτας, δὲν ἠθέλησα νὰ δικαιολογηθῶ. Ὁ τίμιος ἄνθρωπος δὲν ὀφείλει νὰ τίθεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βλακῶν.

— Ἡ ἐπιμονὴ αὕτη ἦτο ἤδη παράδοξος, ἀλλὰ κατέστη ὅλως ἀνεξήγητος ὅταν εὑρέθητε ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως· τότε δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἀνοησίας ἀδολέσχων. Ἠρώτα ὑμᾶς ὁ δικαστής.

— Μὲ ἠρώτα ἡμιεπισήμως διότι δὲν ἤμην ἔτι ἀντικείμενον κατηγορίας. Εἶχον λοιπὸν δικαίωμα νὰ μὴ τῷ ἀπαντήσω. Ἐντούτοις θὰ τῷ ἀπήντων ἂν δέν μοι προσεφέρετο αὐθαδῶς.

— Πῶς! αὐθαδῶς;

— Μοὶ εἶπεν ὅτι εἶχον φονεύσει τὴν σύζυγόν μου, τί δὲ ἀτιμότερον τούτου δύναταί τις νὰ εἴπῃ; Ἔχετε δικαίωμα νὰ μοὶ τὸ λέγετε ἤδη, κύριε πρόεδρε, διότι κατηγορούμαι κατὰ τύπους νομίμους, εὐχαρίστως δὲ παρατηρῶ ὅτι μ' ἐρωτᾶτε εὐγενῶς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς διαδικασίας, πρὸς οὐδένα ἐπιτρέπω νὰ μετέλθῃ πρὸς ἐμὲ τοιαύτην γλῶσσαν.

— Ἔστω, ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν δικογραφίαν. Ὁ ἀνακριτής, καίτοι ἐνεργῶν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος.

— Ἐφρόνουν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ κατηγορία ἦτο ἀβάσιμος, διετυπώθη δ' ἅπαξ, δέν μοι ἤρκει ἡ ἐπίτευξις ἀθωωτικοῦ βουλεύματος· θὰ ἔλεγον βεβαίως, ὅτι ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶχε σαφηνισθῆ. Ἠθελον νὰ ἐμφανισθῶ πρὸ τοῦ κακουργοδικείου καὶ νὰ καταισχύνω δημοσίᾳ τὴν βλακείαν τοῦ λαοῦ, τὴν κακοβουλίαν τοῦ πενθεροῦ μου, τὴν ἀπερισκέψιαν τῆς εἰσαγγελίας καὶ τὴν πλάνην τῆς ἀνακρίσεως.

— Καὶ δὲν ἐφοβήθητε, ἵνα λάβητε τὴν παράδοξον ταύτην εὐχαρίστησιν, τρίμηνον περίπου προφυλάκισιν;

— Οὐδὲν εἶχον νὰ πράξω· τῆς συζύγου μου ἀπούσης, ἐστενοχωρούμην ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ὁ δικηγόρος καθῆκον αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ παρέμβῃ, ὅπως λάβῃ σημείωσιν τῆς ἰδιοτροπίας ταύτης τοῦ πελάτου αὐτοῦ, καὶ ἔχῃ οὕτως ἐπιχείρημα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς παραφροσύνης. Ἀλλ' ὁ Ἐσκουδιέ, ἰδὼν αὐτὸν ἐγερθέντα, τῷ εἶπε πάραυτα.

— Σᾶς παρακαλῶ, κύριε, μὴ ἐμποδίσετε τὴν ὑπεράσπισίν μου.

Ὁ δικηγόρος ἐπέμεινεν ὅπως ἐξαγάγῃ συμπεράσματα, ἀλλ' ὁ κατηγορούμενος ἀντέστη, καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ προέδρου.

— Οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα, εἶπε, νὰ μὲ ὑπερασπίσῃ παρὰ τὴν θέλησίν μου ἀγνοῶ τί ὁ δικηγόρος μου θέλει νὰ εἴπῃ, ἀλλ' οὐδὲν θέλω νὰ εἴπῃ. Ὑπάρχει ἐνταῦθα εἷς πρόεδρος ἵνα διευθύνῃ τὰς συζητήσεις, εἷς εἰσαγγελεὺς ἵνα μὲ κατηγορήσῃ, ἐγὼ ἵνα ὑπερασπίσω τὸν ἑαυτόν μου, ἔνορκοι ἵνα ἐκφέρωσι μίαν ἀπόφασιν, δικασταὶ διὰ νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν νόμον, καὶ τὸ κοινὸν διὰ ν' ἀκούσῃ. Ὑπάρχει πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται. Ὁ δικηγόρος θὰ μὲ παρεκώλυε, καὶ παρακαλῶ τὸν κύριον πρόεδρον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὑπερασπίσεώς μου.

Οἱ νομικοὶ ἤρξαντο γελῶντες πονηρῶς, ὁ δὲ κύριος Βονφὶς ἤρξατο ἀμφιβάλλων ἂν ἡ τοσοῦτον ἐπίφθονος αὕτη δίκη θὰ ἐξησφάλιζε τὸν θρίαμβον αὐτοῦ.

Ὁ πρόεδρος ἐπανέλαβε τὴν ἀνάκρισιν.

— Ἐρχόμεθα εἰς τὰ πράγματα. Εἰμπορεῖτε νὰ δικαιολογήσητε τὴν χρῆσιν τοῦ καιροῦ σας κατὰ τὴν τρίτην, 14, ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ὥρας τῆς ἑσπέρας μέχρι τῆς τρίτης τῆς πρωΐας;

— Ἐντελέστατα. Ἦτο περίπου ἡ ὀγδόη ὥρα ὅταν ἐβεβαιώθην ὁριστικῶς περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ. Δὲν ἠθέλησα νὰ μεταβῶ καὶ νὰ γευματίσω μόνος εἰς τὴν φιλικὴν οἰκογένειαν, ἥτις μᾶς ἐπερίμενε, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῶ νὰ ἐξηγήσω πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀπουσίαν τῆς συζύγου μου, καὶ ἔμεινα εἰς τὴν οἰκίαν μέχρι τῆς ἑνδεκάτης ὥρας τῆς ἑσπέρας, καπνίζων καὶ περιμένων νὰ τὴν ἴδω ἐπανερχομένην ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν. Ἔπειτα, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ καπνίσω, ἐξῆλθον μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ὑπάγω νὰ ἐρωτήσω τινας στενὰς αὐτῆς φίλας ἂν τὴν εἶδον. Ὅταν ἐξῆλθον, ἐσκέφθην ὅτι εἰς οὐδένα τῶν γνωστῶν ὑμῶν θὰ κατέφευγε, διότι θὰ μὲ ἐδιοποίουν πάραυτα· ὅτι ἔμελλον νὰ ἐξυπνίσω κοιμωμένους ἀνθρώπους καὶ νὰ κάμω ἀνωφελῆ θόρυβον διὰ συζυγικὸν ἐπεισόδιον, τοῦ ὁποίου προτιμότερον ἦτο νὰ περιμείνω τὴν φυσικὴν λύσιν. Περιεπλανήθην εἰς τὰ βουλεβάρτα κατεχόμενος ἐξ αἰσθημάτων λύπης καὶ ὀργῆς, καὶ ἀγνοῶ καθ' ὁποίαν ἀκριβῶς ὥραν ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μου.

— Λοιπόν, δὲν ἐδειπνήσατε;

— Ὄχι.

— Οἱ κύριοι ἔνορκοι θὰ ἐκτιμήσωσι τοῦτο. Καὶ τὰς ἑπομένας ἡμέρας οὐδὲν ἐπράξατε διὰ νὰ ἐπανεύρητε τὴν σύζυγόν σας; Ὅταν εἰς σύζυγος βλέπῃ ὅτι ἡ γυνή του ἐξηφανίσθη, ἐξετάζει ποῦ αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρίσκηται, ἀπευθύνεται πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τοὺς φίλους, γράφει ἐπιστολάς, ἀπιδεικνύει τὴν ἀνησυχίαν αὐτοῦ, κινεῖται τέλος. Σεῖς δὲν ἐκινήθητε;

— Καὶ εἶχον δίκαιον, ἀφοῦ ἡ ἀντ' ἐμοῦ κινηθεῖσα δικαιοσύνη οὐδὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ. Πᾶν ὅ,τι θὰ ἔπραττον θὰ ἦτο ἄγονος θόρυβος. Ποῦ δύναται τις νὰ ζητήσῃ μίαν γυναῖκα, ἀναχωρήσασαν χωρὶς νὰ εἴπῃ ποῦ μεταβαίνει;

— Διατείνεσθε ὅτι ἀνεχώρησεν ἐνδεδυμένη δι' ἐφεσπερίδα ἄνευ ἄλλων ἐνδυμάτων διὰ ν' ἀλλάξῃ;

— Τὸ ὑποστηρίζω.

— Ὑπάρχει εἰς τὴν δικογραφίαν ἔγγραφον, ἀπαισίως διαφωτίζον τοὺς παρακινήσαντας ὑμᾶς βδελυροὺς λόγους· εἶνε ἡ διαθήκη τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ.

— Ἠγνόουν τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς.

— Ἔγραφη ὀλίγας μόλις ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς συζύγου σας.

Ὁ κατηγορούμενος δὲν ἀπαντᾷ.

— Ὁμολογεῖτε ὅτι σεῖς ὁ ἴδιος, ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας, ἐδώκατε πρὸς τὸν θαλαμηπόλον σας τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ θέατρον τὴν τρίτην, 14 τοῦ μηνός;

— Τὸ ὁμολογῶ.

— Εὗρον εἰς τὸν Σηκουάναν ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς παρουσιάσωσιν· ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν σύζυγόν σας.

— Τὸ ἀγνοῶ· δὲν συνείθιζον νὰ παρατηρῶ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἐνδυμασίας τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ· ἐνδιεφέρομην μόνον εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ συνόλου. Ἀλλ' εἰξεύρω ὅτι δὲν ἠγάπα νὰ προηγῆται τοῦ συρμοῦ· ἂν εἶχε κάμει τὸ ἔνδυμα τοῦτο, θὰ εἶδε βεβαίως ὅμοια αὐτοῦ.

— Ἐν τούτοις, ὅταν ὁ ἀνακριτὴς σᾶς τὸ ἔδειξεν,

ἐταράχθητε· παρατήρῳ δὲ τοῦτο πρὸς ἔπαινόν σας, διότι εἶνε ἡ μόνη φορὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης, καθ' ἣν συνεκινήθητέ πως.

— Πράγματι, ἠσθάνθην πρὸς στιγμὴν ἀγωνίαν ὅταν μοι ἐδείξαν αἴφνης φόρεμα ὅμοιον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἴξευρον ὅτι εἶχεν ἡ κυρία Ἐσκουδιέ· ἐφοβήθην ἐν πρώτοις μήπως ἡ σύζυγός μου ἠυτοκτόνησεν. Ἀκολούθως ἐσκέφθην δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ φορέματα ὡς τοῦτο, ἡ δὲ κυρία Ἐσκουδιέ εἶχε θρησκευτικὰς ποποιήσεις, αἵτινες θὰ τὴν ἐμπόδιζον ν' αὐτοκτονήσῃ.

— Πραγματικῶς, ὅλοι ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ σύζυγός σας εἶχεν ὅλας τὰς χάριτας καὶ τὰς ἀρετάς.

— Χαίρω, κύριε Πρόεδρε, ἀκούων ὑμᾶς νὰ ἐπαινῆτε αὐτήν.

Ὁ κατηγορούμενος ἀπαγγέλλει τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἀφελῶς καὶ σχεδὸν ἀστειζόμενος, τοῦτο δὲ προκαλεῖ ψιθυρισμὸν παρὰ τῷ ἀκροατηρίῳ. Ὁ πρόεδρος ἀναγκάζεται νὰ ὑπομνήσῃ ὅτι θὰ ἐκκενώσῃ τὴν αἴθουσαν ἂν παραχθῶσι καὶ πάλιν τοιαῦται ἐκδηλώσεις.

Ἡ ἀνάκρισις ἐξακολουθεῖ.

— Διατείνεσθε ὅτι οὐδεμίαν ἀφορμὴν σπουδαίου παραπόνου ἐδώκατε πρὸς τὴν σύζυγόν σας· καθ' ὑμᾶς, ἔλαβεν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν συζυγικὸν οἶκον συνεπείᾳ καιδαριώδους συζητήσεως. Δύσκολον νὰ παραδεχθῇ τις τοιαύτην ἀπερισκεψίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, πῶς ἐξηγεῖτε τὸ ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ ἀφίνει ὑμᾶς ὑπὸ τὸ βάρος κατηγορίας ἐπὶ δολοφονίᾳ; Ἡδίκη ὑμῶν ἔλαβε μεγάλην διάδοσιν, ἣν ἄλλως αἰτιολογεῖ κάλλιστα ὁ χαρακτὴρ τῶν γεγονότων καὶ ἡ θέσις τῶν ἐνδιαφερομένων. Ἀπὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἤδη αἱ ἐφημερίδες τῶν Παρισίων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς εἶνε πλήρεις λεπτομερειῶν καὶ σχολίων περὶ τῆς δίκης ταύτης. Διὰ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀποχὴ τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ, ἀνάγκη νὰ τῇ ἀποδόθωσιν αἰσθήματα ἀγρίου μίσους καὶ ἀθεραπεύτου δυσαρεσκείας, ἀλλ' οὐδὲν ἐπιτρέπει νὰ πιστεύσῃ τις αὐτὴν ἀξίαν τούτου. Φαίνεται μάλιστα ὅτι, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἀρετῆς ὑμῶν, ἀποδίδετε εἰς ἑαυτὸν σοβαρὰ ἀδικήματα ὅπως προσκαθήσητε νὰ ἐξηγήσητε διὰ πνεύματος ἐκδικήσεως τὴν ἔλλειψιν τῆς μόνης μαρτυρίας, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ σώσῃ ὑμᾶς. Εἶνε πιστευτὸν ὅτι ἡ σύζυγός σας ἀφίνει νὰ καταδικασθῆτε, ἀφοῦ ἀρκεῖ νὰ δώσῃ σημεῖον ζωῆς πρὸς ματαίωσιν τῆς κατηγορίας, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχωσι μεταξὺ ὑμῶν σοβαρώταται διαφωνίαι;

— Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ δώσω τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν μοι ζητεῖτε. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν περίπτωσιν καταδίκης, δὲν τὴν φοβοῦμαι. Διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ μὲ καταδικάσωσι, πρέπει ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἐφόνευσα τὴν σύζυγόν μου, πρὸ τούτου δ' ἀνάγκη ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιὲ ἀπέθανεν. Οὐδεὶς εἶδε τὸ πτῶμα αὐτῆς.

— Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἴδῃ τις τὸ πτῶμα, ὁ νόμος δὲν ἐξετάζει τοὺς ἐνόρκους περὶ τῶν μέσων δι' ὧν σχηματίζουσι τὴν πεποίθησιν αὐτῶν.

— Τοὐλάχιστον ἀνάγκη νὰ προσαχθῇ τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ θανάτου. Δὲν δύνανται νὰ μὲ καταδικάσωσιν ὅτι ἐφόνευσα πρόσωπον, τὸ ὁποῖον νομίμως ζῇ.

— Καθηκόν μου θεωρῶ νὰ σᾶς εἰδοποιήσω ὅτι πλανᾶσθε. Τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ θανάτου δυνατὸν νὰ συνταχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑμετέρας καταδίκης. Δὲν ὑπάρχει ὅμως παράδειγμα νὰ ἀπαιτηθῇ ἡ προσαγωγὴ τοῦ πιστοποιητικοῦ τοῦ θανάτου τοῦ θύματος διὰ νὰ καταδικασθῇ ὁ φονεύς.

— Τοῦτο εἶνε ἄδικον. Καλῶς γνωρίζω ὅτι οἱ ἔνορκοι εἶνε καλοὶ ἄνθρωποι, ἀγνοοῦντες τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ εὐχερῶς ἐπηρεαζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων· ἀλλὰ μεγάλως βασίζεταί τις ἐπὶ τῆς εὐπιστίας αὐτῶν ζητῶν παρ' αὐτῶν καταδίκην ἐπὶ δολοφονίᾳ χωρὶς ν' ἀποδειχθῇ ὁ θάνατος τοῦ θύματος.

Δυστυχῶς, ἔκλεισεν ἡ ἀνάκρισις μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην, καταλιποῦσαν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἐνόρκων δυσάρεστον ἐντύπωσιν.

Ἔπειτα προέβησαν εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν μαρτύρων. Ὅλοι ἦσαν τῆς κατηγορίας, οὐδεὶς δὲ προσεκλήθη κατ' αἴτησιν τῆς ὑπερασπίσεως. Ἠκούσθησαν διαδοχικῶς οἱ ὑπηρέται τοῦ Ἐσκουδιέ, οἱ συγγενεῖς καὶ αἱ φίλαι τῆς Λεονώρας, ὁ ὑπαστυνόμος, οἱ προμηθευταὶ τῆς συνοικίας, καὶ ἡ κατασκευάσασα τὸ ἐπανωφόριον ῥάπτρια. Ἐκτὸς τοῦ φόνου, διὰ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ὑπῆρχε μάρτυς, ὅλαι αἱ καταθέσεις αὗται ὑπῆρξαν ἐπιβαρυντικαί.

Οἱ ὑπηρέται δὲν ἐπίστευον ὅτι ὁ Ἐσκουδιὲ διέμεινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ μέχρι τῆς ἑνδεκάτης ὥρας τῆς ἑσπέρας· αἱ λυχνίαι τοῦ γραφείου αὐτοῦ δὲν εἶχον ἀνάφθῃ· τὰ δὲ κηρία ἐπανευρέθησαν ἀρκούντως μακρά, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν ἂν ἔκαιον ἐπὶ τέσσαρας ὥρας. Πάντες εἶχον παρατηρήσει τὴν ὑπουλὸν καὶ ἀμήχανον στάσιν τοῦ κατηγορουμένου μετὰ τὴν τρίτην 14 οἱ γονεῖς καὶ αἱ φίλαι ἐνέμενον ἐπὶ τῆς ἀγνοίας ἐν ᾗ ἀφέθησαν ἀπὸ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς Λεονώρας μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπληροφορήθησαν αὐτὴν ἐκ φήμης, ὅλοι δ' ἐδήλωσαν ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ, γυνὴ τιμία καὶ καλή, ἀφωσιωμένη πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς διὰ στοργῆς οὐδέποτε διαψευσθείσης, ἦτο ἀνίκανος, ὁσαδήποτε ἀδικήματα καὶ ἂν εἶχεν ὁ Ἐσκουδιέ, ν' ἀφίσῃ ὅπως βαρύνῃ αὐτὸν ἄδικος κατηγορία.

Ὁ κύριος Βονφὶς ἐπειράθη ἔτι ἅπαξ νὰ λάθῃ τὸν λόγον ὅπως ἀποδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰς ἀπιθανότητας τῶν καταθέσεων τούτων. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεως τοῦ κατηγορουμένου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ν' ἀναπτύξῃ

τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ· βλέπων δ' ὅτι οἱ δικηγόροι καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν ὑποδέχοντο τὰς ἀποπείρας αὐτοῦ δι' εἰρωνικοῦ μειδιάματος, ἀπεφάσισεν ὀριστικῶς νὰ σιωπήσῃ. Οἱανδήποτε ἔκβασιν καὶ ἂν ἐλάμβανεν ἡ δίκη, δι' αὐτὸν τοῦ λοιποῦ ἦτο δίκη κατεστραμμένη.

Τέλος ἠγέρθη ὁ εἰσαγγελεὺς ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν κατηγορίαν.

Ἀφοῦ ὑπέμνησε τὴν φροντίδα τοῦ κατηγορουμένου ἵνα ἀπομακρύνῃ πάντας τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τὸ ἐπικρατοῦν σκότος ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ καιροῦ αὐτοῦ, τὴν τρίτην, 14, ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ὥρας τῆς ἑσπέρας μέχρι τῆς τρίτης ὥρας τῆς πρωΐας, παρετήρησεν ὅτι τὰς ἑπομένας ἡμέρας ὁ Ἐσκουδιέ, ἀντὶ νὰ θέσῃ τὰ πάντα εἰς κίνησιν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς συζύγου αὐτοῦ, ὡς τοῦτο θὰ ἦτο φυσικόν, ἀπέφυγε τὴν συνάντησιν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ ὅλων ἐκείνων, οἵτινες ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀναχωρήσεως, θὰ ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν αὐτῷ ἐνδείξεις τινάς· ὅτι περιωρίσθη εἰς ἐπίμονον σιγὴν καὶ ἔκαμε μακρὰς ἀπουσίας, καθ' ἃς ἀναμφιβόλως ἐζήτησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ προδώσῃ τὸ μυστικὸν τοῦ κακουργήματός του· μεθ' ὅλην δὲ τὴν προσπεποιημένην ἀπάθειαν αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεώς του.

« Εὐτυχῶς, ἡ δικαία ἔκρηξις τοῦ δημοσίου αἰσθήματος ἔφερε τὴν δικαιοσύνην ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ κακουργήματος, ὅτι δ' ὁ κατηγορούμενος ἐν τῇ ἀγεράχῳ αὐτοῦ κομπορρημοσύνῃ ἀπεκάλει ἀνοησίαν ἢ βλακείαν τοῦ πλήθους, ἦτο αὐθόρμητος ἐκδήλωσις τῆς γενικῆς ἀγανακτήσεως, νόμιμος ἔκφρασις τοῦ ἐνστίκτου ἐκείνου τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἀπατᾶται.

« Καὶ ἀπητοῦντο ἄλλαι ἀποδείξεις, πλὴν τῆς ἀπροσδοκήτου, καὶ ὡς οὕτως εἰπεῖν ἐκ θείας προνοίας ἀνακαλύψεως τοῦ ἐπανωφορίου, τὸ ὁποῖον, ἐφόρει τὸ θῦμα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ. Οὐδὲ κἂν ἐπειράθησαν νὰ κάμωσιν οἱαονδήποτε ὑποθέσεις διὰ νὰ ἐξηγήσωσι πῶς τὸ ἐνδύμα τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ ταυτότης ἀπεδείχθη δι' ἀναμφιλέκτων μαρτυριῶν, ἐπανευρέθη ἐν τῷ Σηκουάνᾳ.

« Ὡς ἐκ τούτου εὔκολον ἦτο νὰ φαντασθῇ τις τὴν σκηνὴν τοῦ φόνου. Ὁ Ἐσκουδιέ, ἐπὶ δολίᾳ προφάσει, εἶχε παρασύρει τὴν ἄνευ δυσπιστίας σύζυγον αὐτοῦ εἰς τὰς ἐρήμους ὄχθας, τὰς ἐκτεινομένας μεταξὺ τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Point-du-Jour καὶ τῆς γεφύρας τῆς Ἀσνιέρης· τῇ βοηθείᾳ τοῦ σκότους καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως πάσης κατοικίας, ἀπέπνιξε τὰς κραυγάς της, παρεκώλυσε τὰς κινήσεις αὐτῆς, καὶ ἄνευ δυσκολίας ἐκρήμνισεν αὐτὴν εἰς τὸν ποταμόν, τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα δὲν ἀπέδωκαν εἰσέτι τὸ πτῶμα, ὅπερ ἔφερεν ἴσως καὶ σημαντικὸν βάρος· ἀλλὰ τὸ ἐπανωφόριον, κακῶς προσηρμοσμένον, ἐκυλίσθη πορρωτέρω, καὶ ἀποτελεῖ τοῦ λοιποῦ πειστήριον πλέον ἢ ἐπαρκές.

« Καὶ ἡ αἰτία τοῦ ἐγκλήματος; Ἀλλὰ κατήγγειλεν, ὑπέγραψεν, ὡς οὕτως εἰπεῖν, αὐτὴν τὸ θῦμα, ὅπερ ἐν τῇ ἀδόλῳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διαθέσει ἀφῆκεν ὅλην τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ προσφιλοῦς συζύγου. Ἠδύνατο νὰ ὑποπτεύσῃ, τὸ δυστυχὲς καὶ θελκτικὸν πλάσμα, ὅτι ἐκτελοῦν τὴν γενναιόφρονα πρᾶξιν ταύτην, προκαλεῖ τὸν φρικωδέστερον τῶν θανάτων, φονευομένη ὑπ' ἐκείνου, ὃν ἠγάπα!

« Μάτην ὁ κατηγορούμενος ἤλπισε νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν δικαιοσύνην διὰ τῆς πανούργου καὶ προκλητικῆς στάσεως τὴν ὁποίαν εἶχε τηρήσει ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς ἀνακρίσεως μέχρι τῶν ἐπισήμων συζητήσεων τοῦ κακουργιοδικείου. Ἀπεπειράθη δὲ νὰ ἐξηγηθῇ, ἀντέστη ὅπως ὁ δικηγόρος αὐτοῦ λάβῃ τὸν λόγον, καὶ παρεσιώπα τὰ οὐσιωδέστερα σημεῖα τῆς ὑποθέσεως, ἐννοῶν τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν ἡ ἐλαχίστη παρεκτροπὴ ἐν τῇ ἐκφράσει. Ἀλλ' ἡ φρόνησις τῶν ἐνόρκων δὲν θ' ἀποκληνοθῇ ὑπὸ τῆς ἀνωφελοῦς ταύτης τακτικῆς.

« Μία μόνη μαρτυρία ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸν Ἐσκουδιὲ ἀπὸ τῆς ἐπιβαρυνούσης αὐτὸν τρομερᾶς κατηγορίας, ἡ τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ. Καὶ τέρας δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ αὐτὴν κατὰ τὴν αὐτὴν περίστασιν, ἂν δὲ ἡ κυρία Ἐσκουδιέ, τὴν ἀρετὴν τῆς ὁποίας οὐδεὶς διεφιλονείκησε, δὲν ἦλθεν ἡ ἰδία νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς κατηγορίας, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἀπέθανεν. Ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ φανῇ αὐστηροτάτη διὰ κακούργημα ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοσούτῳ μυσαροῦς ὅρους.»

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἐσκουδιέ, ἀρκούντως βραχεῖα, παρατίθεται ὁλόκληρος.

— Κύριοι ἔνορκοι, ἡ ψῆφος ἔφερεν ἐπὶ τῶν ἑδρῶν ὑμῶν δώδεκα πολίτας, ξένους πρὸς ἀλλήλους, ἀνήκοντας εἰς ὅλως διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ κοινωνικὰς τάξεις, καὶ ἐν γένει ἀσχολουμένους εἰς πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐγκλήματος, κακῶς δὲ προπαρεσκευασμένους ἀναμφιβόλως νὰ διακρίνωσι τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐγλωττίας εἰσαγγελέως, ἐπὶ πολὺ ἐξασκηθέντος, καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν δικαστικῆς πομπῆς, ἣν εὐαρεστοῦνται νὰ καθιστῶσιν ἐπίσημον ὅπως ἐκπλήξωσι τὴν φαντασίαν ὑμῶν. Θὰ εἴσθε λοιπὸν πολὺ δικαιολογημένοι ἂν σᾶς συνέβαινεν ἐγίοτε ν' ἀθωώνητε κακοῦργους ἢ νὰ καταδικάζητε ἀθῴους. Ἀλλ' ἡ σήμερον ὑποβληθεῖσα ὑπόθεσις εἶνε ἁπλουστάτη· διὰ νὰ μὴ παραπλανηθῇ ἡ συνείδησις ὑμῶν, δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ καταβάλητε μεγάλας προσπαθείας εὐθυκρισίας διὰ νὰ ἀποκρούσητε κατηγορίαν, ἀφ' ἧς ἐλλείπει τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς πιθανότητος.

« Ζητοῦσι νὰ κηρύξητε ὅτι ἐφόνευσα τὴν σύ-

ζυγόν μου, καὶ δὲν δύνανται νὰ παρουσιάσωσι τὸ πτῶμα, ἢ καὶ ἓν μόνον τεμάχιον τοῦ πτώματος, τοῦ δῆθεν θύματός μου. Δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ προσαγάγωσι τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν ἤθελον νὰ νομφευθῶ καὶ πάλιν σήμερον, ὁ ληξίαρχος θ' ἀπεποιεῖτο νὰ προβῇ εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου, προβάλλων ὅτι δὲν διατελῶ ἐν χηρείᾳ, καθ' ὃν καιρὸν ἕτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ νόμου μοὶ προσάπτει τὸν θάνατον τῆς συζύγου μου. Ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀντίφασις, ἥτις δὲν θὰ ὑπεκφύγῃ τὴν ὀξυδέρκειαν ὑμῶν. Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μὲ ἀποστείλητε ταχέως εἰς τὰς ὑποθέσεις μου καὶ νὰ ἐπανέλθητε εἰς τὰς ἰδικάς σας ».

Ὁ λόγος οὗτος ἦτο εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν ἀδέξιος· ὑπηνίσσετο διὰ τὸν θεσμὸν τῶν ἐνόρκων οἱονεὶ περιφρόνησιν, ἣν ὁ κατηγορούμενος ὤφειλεν ἀπ' ἐναντίας νὰ προσπαθήσῃ ἐπιμελῶς ν' ἀποκρύψῃ. Ὁ εἰσαγγελεὺς ἐπωφελήθη τὸ σφάλμα τοῦτο· δὲν ἔκαμε χρῆσιν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὅπως ἀνταπαντήσῃ, καὶ ἀφῆκε νὰ κλείσῃ ἡ συζήτησις ὅπως οἱ ἔνορκοι διασκεφθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

Ο ΓΟΡΔΩΝ

Ἡ ἡρωϊκὴ ὑπεράσπισις τῆς Χαρτούμ παρὰ τοῦ Γόρδωνος, καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Ἄγγλων ὅπως ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν του παρέχουσι τὴν στιγμὴν ταύτην ἰδιαίτερον ὅλως ἐνδιαφέρον εἰς τὸν διακεκριμένον ἄνδρα, ὃν κλαίει σήμερον ἡ ὑπερήφανος Ἀλβιών, καὶ εἰς τὰ συμβάντα τὰ ποικίλλοντα τὸ ἀτάδιόν του.

Δι' ὃ νομίζομεν ὅτι εὐχαριστοῦμεν τὴν περιεργίαν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας* παραθέτοντες αὐτοῖς πρὸς ἀνάγνωσιν τὸ ἑξῆς ἄρθρον, ὅπερ ἐδημοσιεύθη τελευταίως ἐν τῷ *Βήματι τῆς Νέας-Ὑόρκης* παρὰ τοῦ συνταγματάρχου Chaille-Long, γενναίου καὶ αὐτοῦ στρατιώτου, εἰκονίζει δ' ἐπιτυχῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Γόρδωνος.

« Κατὰ τὸ 1874 συνεπληροῦντο τέσσαρα περίπου ἔτη, ἀφ' ὅτου ἤμην διωρισμένος ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, ἐπιτελεῖον ὅπερ, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὑφίστατο μᾶλλον κατὰ φαντασίαν ἢ πραγματικῶς· διότι τὸ μῖσος τῶν φανατικῶν φελλάχων εὑρίσκον ἔνθερμον ὑποστηρικτὴν τὴν ἀντιπολίτευσιν τοῦ Χεδίβου καὶ τοῦ Πασσᾶ ἐμπόδιζε πᾶσαν συνάφειαν τῶν ἀμερικανῶν ἀξιωματικῶν μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἐξορίζον αὐτοὺς εἰς τὰ πλήρη κονιορτοῦ διδάκια πυργίσκου τινὸς χρησιμεύοντος τότε ὡς ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν.—Τὸ Καΐρον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ἡ πόλις τοῦ κόσμου ἡ μᾶλλον γέρουσα διασκεδάσεων, ἀληθεῖς Παρίσιοι, προσθέτουσα εἰς τὰς ἀπολαύσεις μεγάλης πρωτευούσης τὰς ποικίλας λαμπρότητας τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀλλὰ δὲν μοὶ ἐπετρέπη ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀπολαύσω τῶν διασκεδάσεων καὶ τῆς σπαταλης τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἰσμαήλ, διότι μὲ ἀπεμάκρυναν ταύτης ἐντὸς ὀλίγου διὰ τρόπου ὅλως ἀπροσδοκήτου. Ὁ συνταγματάρχης Γόρδων εἶχεν ἀφιχθῆ ἵνα διαδεχθῇ τὸν σὶρ Samuel Baker εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἐγὼ δ' ἐξελέγην ὅπως τῷ ὑπηρετήτω ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου. Λίαν περίεργος ὑπῆρξεν ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς μου· τὸν ἐξιστορῶ προσθέτων σημειώσεις τινάς, αἵτινες θὰ παρουσιάσωσι τὸν Γόρδωνα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ φάσιν καὶ οὐχὶ ὅπως τινὲς τῶν θαυμαστῶν του ἐπεχείρησαν νὰ τὸν ζωγραφήσωσιν.

Εὑρισκόμην ἐν Καΐρῳ. Τὴν νύκτα τῆς 20 Φεβρουαρίου 1874 καθ' ὃν καιρὸν ἠθύμουν ἐν μέσῳ φιλικῆς συντροφίας, αἰσθάνομαι αἰφνιδίως χεῖρα τιθεμένην ἐπὶ τοῦ ὤμου μου. Στραφεὶς εἶδον διαγγελέα, ὅστις μοὶ ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν περιέχουσαν ταῦτα: « Ἀγαπητέ μου Chaille-Long, ἐὰν ἐπιθυμῆτε νὰ ἀπέλθετε μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν, ἔλθετε ἀμέσως εἰς συνάντησίν μου.—Ὅλως ὑμέτερος—**Γόρδων** ».— Ἐγκατέλειψα ἀμέσως τοὺς φίλους μου, ἵνα ἀκολουθήσω τὸν διαγγελέα, ὅστις μὲ ὡδήγησε πρὸ τῆς θύρας τοῦ Γόρδωνος. Εἰς τὸ βάθος τοῦ δωματίου διέκρινα ἄνδρα μέσου ἀναστήματος, ὅστις προσῆλθεν εἰς ἀπάντησίν μου καὶ τείνων μοι τὴν χεῖρα μοὶ λέγει. «—Πῶς ἔχετε, φίλε μου; καθήσατε νὰ πάρωμεν ἕνα ποτήρι κοκιάν· αὐτὸ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ συζητήσωμεν μετὰ πλειοτέρας ζέσεως τὰ ἀφορῶντα τὴν μέσην Ἀφρικὴν ζητήματα. Ὁ Χεδίβης μοὶ ὡμίλησε χθὲς περὶ ὑμῶν. Γνωρίζω ὅτι ὑμιλεῖτε τὴν ἀραβικὴν καὶ τὴν γαλλικήν· σᾶς ἐκλέγω ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου· θὰ διοικήσητε τὸν στρατὸν τοῦ Σουδάν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀσχολοῦμαι εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν στρατόν· αὐτὰ θὰ εἶνε ἰδική σας ἐργασία. Θὰ σᾶς ἀπονεμηθῇ ὁ τίτλος τοῦ Πασσᾶ. Ὁ Χεδίδης μὲ διώρισε διοικητὴν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ δι' ὅλην τριετίαν. Θέλετε νὰ μὲ ἀκολουθήσετε; »

Ὁ Γόρδων καὶ ἐγὼ συνεζητήσαμεν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῶν τῆς Ἀφρικῆς ὑφ' ὅλας αὐτῶν τὰς ἐπόψεις μέχρι ὅτου αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου μὲ εἰδοποίησαν ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ ἀναχωρήσω καὶ νὰ σπεύσω νὰ χρησιμοποιήσω ὅσῳ ἐνεστὶν κάλλιον τὰς εἴκοσι τέσσαρας ὥρας, ἃς πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἵνα παρασκευασθῶ δι' ἀπουσίαν, ἥτις ἐμέλλε νὰ διαρκέσῃ τρία ὅλα ἔτη. Τὴν ἑπομένην πρωΐαν εἰδικὴ ἁμαξοστοιχία ὡδήγει εἰς Σουέζ τὸν στρατηγὸν Γόρδωνα, τὸν ὑπολοχαγὸν Χασσὰν καὶ ἐμέ. Χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν καιρὸν νὰ προετοιμασθῇ, ἄνευ ἀποσκευῶν, ἄνευ προμηθειῶν, ὁ

Γόρδων ἀνέλαβε ταχέως νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπιπονώτατον ταξείδιον, ὡς ἂν ἡ τύχη τῆς Ἀφρικῆς ἐξήρτητο ἐκ τῆς ἐγκαίρου αὐτοῦ ἀφίξεως.

Εἰς Σουέζ ἐπεβιβάσθημεν τοῦ πολεμικοῦ ἀτμοκινήτου *Latif* διὰ Σουακίμ. — Ἐπὶ τοῦ πλοίου στενότεραι σχέσεις μὲ συνέδεσαν τῷ Γόρδωνι, καὶ ἐγείναμεν ἀξιόλογοι φίλοι. Ἐν τούτοις λίαν ταχέως ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω ἀλλοκότους τινὰς ἰδιότητας τοῦ χαρακτῆρός του, αἵτινες καθίστων αὐτὸν αἴνιγμα ἄλυτον διὰ τοὺς πέριξ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς πλησιέστατα αὐτῷ, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου συνέτεινον εἰς τὸ νὰ τὸν ἀναδείξωσι περίφημον καὶ νὰ τὸν παρουσιάζωσιν ὡς ἥρωα, ᾧ ἡμὴν πρὸς ἣν ἐδεικνύετο κακῶς διατεθειμένος καὶ ἦν κατεφρόνει.

Ὥρας τινὰς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας εἰς Σουέζ ἐκαθήμεθα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ *Latif*, καὶ ἐν ᾧ συνωμιλοῦμεν ὁ Γόρδων μοὶ διηγήθη ὅτι ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας ἐν Καΐρῳ στρατηγὸς Stanton ἐδείχθη λίαν ἐχθρικῶς διακείμενος εἰς τὸν διορισμόν μου, καὶ ἐπειράθη νὰ ἀποδείξῃ τὸ λάθος εἰς ὃ ἐνέπιπτον οἱ τὰ τῆς Αἰγύπτου κυβερνῶντες προσλαμβάνοντες ξένους ἀξιωματικοὺς εἰς τὴν ἀκολουθίαν των, καὶ προσέθετο: « Ὅσῳ ἀφορᾷ ἐμὲ ἀγαπῶ τοὺς Ἀμερικανούς· ὑπηρέτησα ἐν Κίνᾳ μετὰ τῶν Ward καὶ Burgwine, καὶ ἤμην ἀποφασισμένος νὰ μὴ ὑποχωρήσω πρὸ τῶν προθέσεων τοῦ Stanton, καὶ θὰ πράξητε καλῶς δυσπιστοῦντες ὀλίγον πρὸς αὐτόν ».

Ἀκολούθως δεικνύων μοι τὴν διεύθυνσιν τῆς Μασσούχας ἐξηκολούθησεν: « Εἴδατε ποτὲ τὸν στρατηγὸν Κίρκαμ, ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ τὸν Βασιλέα Ἰωάννην τῆς Ἀβυσσινίας; — Ἀναμφιβόλως, τῷ λέγω, ἦτο εἰς Καΐρον πρό τινος ἐνδεδυμένος διὰ τοῦ πλέον φαντασιώδους τρόπου, παρασκευαζόμενος πρὸς ἀναχώρησιν διὰ Λονδῖνον ὡς « Ἐκτακτος ἀπεσταλμένος παρὰ τῇ βρετανικῇ Αὐλῇ » ὅπου εἶνε ἐντεταλμένος νὰ πραγματευθῇ τὸν γάμον τοῦ Ἰωάννου, ἐκλεκτοῦ τοῦ θεοῦ, βασιλέως τῆς Σιών, βασιλέως τῶν βασιλέων, βασιλέως τῆς Αἰθιοπίας, μετὰ τῆς Α. Μεγαλειότητος τῆς Βικτωρίας βασιλίσσης τῶν Ἄγγλων. »

Φαίνεται ὅτι ὁ Στάντων λαβὼν γνῶσιν τῆς ἀποστολῆς ἐπέβαλε τῷ Κίρκαμ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀβυσσινίαν ἢ νὰ μείνῃ εἰς Καΐρον. « — Ἀπήντησα κατὰ πρῶτον τὸν Κίρκαμ, ἐπρόσθεσεν ὁ Γόρδων, ἐπὶ ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔφερεν εἰς Κίναν. Ἦτο τότε εἰς τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ πλοίῳ καὶ ἡμέραν τινὰ κατηγορήθη ὅτι ἔκλεψεν ἀργυροῦν νόμισμα ἀνῆκον εἴς τινα ταξειδιώτην. Τὸν ἐλυπήθην, ἐπλήρωσα καὶ τὸν ἔλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου· ἔκτοτε ἐδείχθη γενναῖος καὶ τίμιος. Τὸν ἀπέστειλα μετὰ συστατικῆς ἐπιστολῆς τῷ Ἰωάννῃ, καὶ σήμερον εἶνε στρατηγὸς καὶ ἀπεσταλμένος παρὰ τῇ βασιλίσσῃ ».

Μετὰ ταῦτα ὁ Γόρδων μὲ ἀφῆκε, μετ' ὀλίγον δ' ἀνεφάνη κρατῶν τὰς ἐμβάδας μου, ἃς θέσας πρὸ ἐμοῦ εἶπεν: « Ἐκβάλετε τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ ὑποδήματά σας τὰ ὁποῖα φαίνεται τόσον σᾶς στενοχωροῦν ». — Ἐξεπλήρωσα τὴν ἐπιθυμίαν του, μετὰ μεγάλου ὅμως κόπου κατώρθωσα νὰ τὸν ἀποτρέψω ἀπὸ τὸ νὰ μοὶ τὰ ἐκβάλῃ ὁ ἴδιος.

Εἴχομεν ἐπὶ τοῦ πλοίου 228 ἄνδρας ἀποστελλομένους εἰς Σουακὶμ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς αὐτόσε φρουρᾶς, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν Ἄραβα ταγματάρχην. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος διεσκέδαζε πολὺ τὸν Γόρδωνα διηγούμενος αὐτῷ μυθώδεις ἱστορίας ὧν ἥρως ἐγένετο ὁ ἴδιος, καὶ αἵτινες δῆθεν συνέβησαν κατὰ τὰς εἰς Σουδὰν ἐκστρατείας τοῦ σὶρ Samuel Baker, εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁποίου ἔλεγεν ὅτι εὑρίσκετο. Ἤξευρε τόσον καλῶς νὰ συγκρατῇ τὴν εὔνοιαν τοῦ Γόρδωνος, ὥστε κατώρθωσε νὰ τῷ ἀποσπάσῃ ὑπόσχεσιν πολύτιμον δι' αὐτόν, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ δηλονότι εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν. Ἀφιχθέντες εἰς Σουακὶμ ἐζητήσαμεν πληροφορίας περὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐκείνου, καὶ ἐμάθομεν ὅτι οὐδέποτε μετέβη εἰς Σουδάν, καὶ ὅτι οὔτε ἐξ ὄψεως κἂν ἐγνώριζε τὸν σὶρ Samuel Baker· ὁ δὲ διοικητὴς Ἐλιαδὶν-βέης, ὅστις μᾶς παρέσχε τὰς πληροφορίας ταύτας, τῷ εἶπεν ἐμπροσθέν μου: « Εἶσαι ψεύστης », καὶ ῥαπίσας αὐτὸν τὸν ἐξέβαλε τοῦ δωματίου.

Πρὸ τοιούτου θεάματος ὁ Γόρδων ἐκστατικὸς μοὶ λέγει: « —Long! Εἴδατέ ποτε παρόμοιόν τι; Ὁποῖος ψεύστης! Τίς θὰ τὸ ἐπίστευε! ».

Τὴν 28 Φεβρουαρίου ἀνεχωρήσαμεν, ἵνα διέλθωμεν τὴν ἔρημον καὶ φθάσωμεν ἐγκαίρως εἰς Βερβὲρ κείμενον εἰς ἀπόστασιν 288 μιλίων. Ὁ Γόρδων ἐν τῇ βίᾳ καὶ τῇ ἀνυπομονησίᾳ ἥτις τὸν χαρακτηρίζει, παρέτρεψε τῆς εὐθείας ὁδοῦ τὴν συνοδείαν μας συγκειμένην ἐκ δέκα καὶ ὀκτὼ στρατιωτῶν. Σταματήσαντες εἰς Bir-Haritree παρετηρήσαμεν ὅτι οἱ δύο ὑπηρέται τοῦ Γόρδωνος ἔμενον ὀπίσω καὶ δὲν εἴχομεν οὐδένα ἵνα παρασκευάσῃ τὸν καφφέν, ὁπότε, μετὰ μακρὰν προσδοκίαν, ἀφίκοντο ἐπὶ τέλους. — Ἦσαν ἐντελῶς μεθυσμένοι, καὶ εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμόν, ὥστε μικρὸν κίνημα τῶν καμήλων, ὧν ἐπέβαινον, ἤρκεσε νὰ τοὺς καταρρίψῃ χαμαί. Ὁ συνταγματάρχης πελιδνὸς ἐκ θυμοῦ ἐρρίφθη ἐπ' αὐτῶν καὶ τοῖς κατέφερεν ἰσχυρὰ κτυπήματα ἐπὶ τῶν ῥάχεων, ἐκεῖνοι δ' ἀνευρόντες τὴν ἰσορροπίαν των ἐτράπησαν εἰς φυγὴν παρακολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ Γόρδωνος, ὅστις ἔτυπτε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἐν τέλει ἐξηφανίσθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, ἥτις ἄγει εἰς Σουακίμ.

Ἐπαναλαβόντες τὸν δρόμον μας ἐφθάσαμεν μετὰ ἐπίπονον ταξείδιον εἰς Χαρτούμ, ὅπου μᾶς ὑπεδέχθησαν μετὰ πάσης πομπῆς δυνατῆς καὶ ὅλων τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν. Κανονοβολισμοὶ ἐρρίφθησαν καὶ ὁ λαὸς μᾶς ἀνευφήμησε μετ' ἐν-

θουσιασμοῦ ἐπιδεξίως παρασκευασθέντος παρὰ τοῦ Ἰσμαὴλ Ἐγιούπ, τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως, ὅστις ἔδωκεν, εἰς τὴν τιμὴν τοῦ Γόρδωνος, καὶ μεγαλοπρεπὲς γεῦμα εἰς ὃ παρεκάθησαν ἡ Α. Σ. Campoñi ἀντιπροσωπεύων τὴν καθολικὴν αὐστριακὴν ἱεραποστολήν, ὁ K. Hanzell, αὐστριακὸς πρόξενος, καθὼς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς καὶ οἱ λοιποὶ ἐν τέλει.

Ἡ Α. Σ. ἀπεσύρθη ἐνωρίς, ἀλλ' ὁ Κος Hanzell τόσον ἐξετίμησε τοὺς πολυετεῖς οἴνους τοῦ διοικητοῦ, ὥστε ὅταν ὁ χορὸς τῆς Χαρτοὺμ συγκείμενος ἐκ δωδεκάδος νεανίδων χρώματος καὶ τύπου Ἀβυσσινιακοῦ, καὶ ἐντελῶς γυμνῶν, ἤρξατο νὰ χορεύῃ, ἐλησμόνησε τὸ ἀξίωμά του καὶ προσετέθη εἰς τὸν κύκλον τῶν χορευτριῶν ἐν μέσῳ τῶν χειροκροτημάτων τῶν συνδαιτημόνων. Μόνος ὁ Γόρδων δυσαρεστηθεὶς καὶ ἀγανακτήσας, ἕνεκα τοῦ ἀναιδοῦς θεάματος, ἠγέρθη καὶ ἐγκατέλειψεν ἀποτόμως τὸ συμπόσιον.

Ὁ Γόρδων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὑρίσκετο εἰς συνεχῆ θέρμην καὶ ἕξαψιν, ἥτις προήρχετο ἐκ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, ἐν αἷς εὑρίσκοντο πλεῖστα τεμάχια διεσκορπισμένα ἔνθεν κἀκεῖθεν μικρῶν ἀτμοκινήτων συναρμοζομένων καὶ χρησιμευόντων διὰ τὸν ἐν τῷ Νείλῳ πλοῦν. Ἡμέραν τινὰ ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψίν μου καὶ μοὶ λέγει «—Long! Δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω τὰς ἑορτὰς ταύτας· θὰ μὲ θανατώσωσιν. Ἔχω ἀνάγκην καιροῦ ἵνα προσεύχωμαι, ἐν τούτοις εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀνταποδώσωμεν τὸ γεῦμα». Τὴν ἐπαύριον ἐν ᾧ ἐπεθεώρουν τὰς ἀποθήκας, κεκαλυμμένος ὑπὸ κόνεως, διαγγελεύς τις παρουσιάζεται ἔμπροσθέν μου λέγων μοι ὅτι «ὁ Συνταγματάρχης Γόρδων-πασσᾶς ἐπιθυμεῖ νὰ μοὶ ὁμιλήσῃ ἀμέσως».—Τὸν εὗρον ἐνασχολούμενον εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν μαγειρικῶν του σκευῶν καὶ εἰς τὴν ἐπίστρωσιν τῆς τραπέζης, ἐργασίαν ἣν ἤτο, ἠναγκασμένος νὰ κάμῃ, ἐπειδὴ τὴν προηγουμένην εἶχεν ἐκδιώξει ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του ἕνεκα τῆς ἀνικανότητός των.—Ἤρχισε νὰ μὲ ἐπιπλήττῃ παραπονούμενος ὅτι τὸν ἀφίνω μόνον νὰ *νοικοκυρέψῃ τὸ σπῆτι*. Ἡ θέσις μου ἦτο δύσκολος· δὲν εἴξεύρον ἂν ὤφειλον νὰ ὀργισθῶ ἢ νὰ γελάσω. Τὸ κωμικὸν τοῦ πράγματος ἐν τούτοις ὑπερενίκησε, καὶ γελῶν ἁπλῶς ἤρχισα νὰ τὸν βοηθῶ εἰς τὴν ὅσῳ ἔνεστι τελειοτέραν παρασκευὴν τοῦ συμποσίου, τὸ ὁποῖον προσεφέρθη τὸ ἑσπέρας λίαν ἐπιτυχῶς. Ὀφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι θὰ ἀπετύγχανεν ἐντελῶς, ἂν δὲν ἐπρονόουν νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν βοήθειαν τοῦ τούρκου μαγείρου τοῦ διοικητοῦ, ἀληθοῦς ἀριστοτέχνου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

Τὴν 22 Μαρτίου ἐπεβιβάσθημεν τοῦ ἀτμοκινήτου *Bordono* διὰ Γονδάκορον, πολίχνην, ἣν ἐξελέξαμεν ὡς ἕδραν τῆς ἡμετέρας διοικήσεως. Κατὰ τὰς εἴκοσι καὶ ἕξ ὅλας ἡμέρας ἃς διήρκεσε τὸ ταξείδιον, πλειστάκις μοὶ παρουσιάσθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξετάσω κατὰ βάθος τὸν χαρακτῆρα τοῦ Γόρδωνος. Ἰδοὺ πῶς ὁ Δόκτωρ *Schweinfurth*, εἷς τῶν ἐπιστήθιων φίλων του, τὸν περιγράφει: «Ἐνίοτε μὲν εἶνε ὑποχρεωτικός, ἀγαπητός, πλήρης αἰσθημάτων καὶ ἰδανικότητος· μετ' ὀλίγον δὲ καταφέρεται ἐναντίον ὅλων, εὑρίσκων τὰ πάντα κακῶς ἔχοντα, σκληρῶς φερόμενος καὶ ἀποτόμως. Μεταβάλλει συχνάκις τὰ σχέδιά του καὶ μάλιστα ἐν ᾧ τὰ θέτει εἰς πρᾶξιν, καὶ πρέπει νὰ κατέχηται ὑπὸ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἵνα κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἐργασίαν τινά. Ὅταν εὑρίσκηται ὑπὸ τὸ κράτος ἰδεῶν εἰρηνικῶν, κατέχει εἶδός τι θελγήτρου μαγνητίζοντος, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ λίαν συμπαθητικόν· ἂν τυχὸν ὅμως, τοὐναντίον, εἶνε «low», ὡς αὐτὸς λέγει περὶ αὐτοῦ ἐκφραζόμενος, καλὸν εἶνε νὰ λαμβάνῃ τις πάντοτε προφυλάξεις καὶ νὰ ἵσταται εἰς ἀπόστασιν σεβαστὴν οὕτως ὥστε νὰ ἀποφεύγῃ πᾶσαν δυσάρεστον ἐπαφὴν μετὰ τῶν τεσσάρων ἄκρων τοῦ στρατηγοῦ βιαίως κινουμένων ἐναλλὰξ καὶ κατὰ ζεῦγος τὰς στιγμὰς καθ' ἃς εἶνε «low».—Περίεργον δὲ τι τὸ ὁποῖον παρετήρησα εἶνε ὅτι, ὅταν ὁ θυμὸς τὸν κατέχῃ, τῷ εἶνε σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐκφράζεται μετὰ μεγάλης δυσκολίας». Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ἃς ὁμιλεῖ ἀναμιγνύει λέξεις ἀγγλο-κινεζικάς, λίαν λακωνικὰς ἄλλως τε, οἰκονομῶν οὕτω χρόνον καὶ λόγους π. χ. ὅταν ἀπειλῇ νὰ ἀποδιώξῃ τινά, τῷ λέγει Unshez Khartoum, unshez Masr», δηλῶν ὅτι ὁ ἀποπεμπόμενος ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χαρτοὺμ ἢ Κάϊρον ἐγκαταλείπων τὰς ὑπὸ τὴν διοίκησίν του ἐπαρχίας. Κατὰ τὸν διάπλουν συνδιελέγετο συχνάκις καὶ συνεζήτει μετὰ μικροῦ αἰθίοπος ἂν ἔπρεπεν ὁ Ἀμπού-Σαούδ, ὁ κατηγορηθεὶς καὶ φυλακισθεὶς παρὰ τοῦ σὶρ Samuel Baker ὡς προδότης καὶ φύτιδανὸς νὰ κληθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ὁ Γόρδων τῷ ἔλεγε: «Aboud Saoud trib? Aboud battal?», τουτέστι «Τί σκέπτεσαι περὶ τοῦ Ἀμποῦ· καλὸς εἶνε ἢ κακός;» Ὁ μικρὸς αἰθίοψ, κολακευθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μεγάλος ἐκεῖνος λευκὸς ἄνηρ ἐζήτει τὴν συμβουλήν του ἀπήντα μεγαλοπρεπῶς «Trib» (καλός). Μεθ' ὃ στρεφόμενος πρός με ὁ Γόρδων «Εἶχον δίκαιον ὅταν σᾶς ἔλεγον, Long, ὅτι ἐκ τοῦ στόματος τῶν παίδων ἐξέρχεται ἡ ἀλήθεια. Εἴσθε πεπεισμένος;»—«Ὄχι, ὅλως διόλου», ἀπήντησα, ἂν καὶ ἐνόησα ὅτι ὁ Ἀμποὺ ἦτο εὐτελὴς προδότης ἀντιπολιτευόμενος τὴν ἡμετέραν διοίκησιν, περὶ οὗ ἐπείσθην κατόπιν, ὅτε ἐν M'Rorli ὠργάνισε τὴν διὰ τοῦ Kaba-Rega κατ' ἐμοῦ ἐπίθεσιν.

Ὁ Γόρδων κατείχετο ὑπὸ μεγάλης ἀνυπομονησίας τοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, καὶ πάντοτε ὁπότε τὸ ἀτμόπλοιον ἀνέκοπτε δρόμον ἵνα ἐφοδιασθῇ μὲ ξύλα, ἐφέρετο βιαίως πρὸς τὸν πλοίαρχον, καὶ τῷ ἐπέβλε μάλιστα ἄπαξ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πλοῦν πρὶν εἰσέτι ἐφοδιασθῇ μὲ τὴν ἀναγκαιοῦσαν καύσιμον ὕλην οὕτως ὥστε ἠναγκάσθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεώς μας. Ὁ χαρακτὴρ καὶ αἱ αἰώνιαι ἀναβολαὶ τῶν Ἀράβων ἦσαν ἀνυπόφοροι τῷ Γόρδωνι καὶ τὸν ὤθουν εἰς τὸ νὰ πράττῃ καὶ νὰ λέγῃ παραλογίας, ἃς εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ ἀποδώσῃ εἰς ὃν ἐστερημένον λογικοῦ. Ὁ ὑπολοχαγὸς Χασσὰν Βασσίφ, ὑπασπιστὴς αὐτοῦ, ἦτο φύσεως λίαν εἰρηνικῆς, ἀτόλμου, καὶ λίαν βραδὺς εἰς ὅλας του τὰς κινήσεις. Συχνάκις ὁ Γόρδων τὸν ἐμπαιζε καὶ τὸν ἐχλεύαζε, προσποιούμενος τὰς κινήσεις του, ἐν ᾧ ὁ δυστυχὴς νέος ἐκβάμβος ἐξηκολούθει καθήμενος καὶ κάτω νεύων. Ποσάκις δὲ μοὶ συνέβη νὰ τὸν εὕρω πικρῶς κλαίοντα, κατόπιν παρομοίας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του σκηνῆς!

Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν μου ἐκ τινος εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου ἐκδρομῆς ὁ Γόρδων ἐφάνη λίαν ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν προσβληθεῖσαν τότε ὑγείαν μου. Ἀφ' οὗ μὲ ὑπεδέχθη θερμῶς καὶ μὲ συνεχάρη διὰ τὴν αἰσίαν μου ἄφιξιν, μοὶ λέγει: «Θὰ σᾶς φωτογραφήσω, κατόπιν θὰ ἀναχωρήσητε διὰ Χαρτοὺμ ἵνα ἀναλάβητε».—Ὅταν τῷ ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τοῦ de Linant, Campbell καὶ δυο—τριῶν ἄλλων Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἦλθον κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου εἰς συνάντησιν τῆς ἀποστολῆς ἧς ἀπετελοῦμεν μέρος, μὲ ὡδήγησεν εἰς παρακείμενον τόπον, εἰς ὃν εὑρίσκετο ἄλλοτε παρεκκλήσιον, καὶ δεικνύων μοι τοὺς τάφους τῶν de Linant καὶ de Witt, προσέθεσεν: «Οἱ ἄλλοι κατῆλθον τὸν ποταμόν. Ὁ Campbell ἐπῆγε νὰ ἀποθάνῃ εἰς Χαρτοὺμ, τὸν δὲ Anson ἐνταφιάσαμεν ἐντὸς μυρμηκιᾶς». Ἐξεφράζετο μετὰ μεγάλης συγκινήσεως καὶ δεικνύων διὰ τρόπου σημαίνοντος τοὺς τάφους τῶν δύο δυστυχῶν συντρόφων μας ἐπρόσθεσεν· «Θὰ πράξητε καλῶς νὰ μεταβῆτε ἀμέσως εἰς Χαρτούμ».

Κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν ἐκστρατειῶν σπάνια διαλείμματα ἃ διηρχόμην ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω περίεργον συνήθειαν τοῦ συνταγματάρχου ἣν φαίνεται ἀπέκτησε κατὰ τὴν ἐν Κίνᾳ διαμονήν του. «Ὅταν ἐπιθυμῶ νὰ μένω μόνος, μοὶ ἔλεγε, τοποθετῶ πρὸ τῆς θύρας μου πέλεκυν καὶ σημαίαν». Ἐγνωρίζαμεν τότε ὅτι ἐπεθύμει τὴν μοναξίαν, καὶ δὲν ἐπέτρεπον εἰς οὐδένα νὰ τὸν ἀνησυχήσῃ. Ἅπαξ μόνον ὅτε ἠπειλούμεθα ὑπὸ ἐφόδου κατεφρόνησα τὸ πρόσταγμα εἰσδύσας εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. Τὸν εὗρον καθήμενον πρὸ τραπέζης, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἠνεῳγμένη ἡ ἁγία βίβλος καὶ πλησίον ταύτης πλῆθος φιαλῶν *κονιὰκ* καὶ *ταὶν*. Μὴ νομίσητε δὲ ὅτι τὰ θρησκευτικά του αἰσθήματα τὸν ἐμπόδιζον τοῦ νὰ ἀποθιδῇ τὰς προσηκούσας τιμὰς εἰς τὰς φιάλας ταύτας· ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ ἵδιος δὲν ἰσχυρίζετο τοιοῦτόν τι. Συμφωνῶ μετ' αὐτοῦ ὅτι ἡ χρῆσις τῶν πνευματωδῶν ποτῶν εἶνε ἀντίδοτον πολύτιμον ἐναντίον τῶν θανατηφόρων πυρετῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν, καὶ ὅσῳ ἀφορᾷ ἡμᾶς, ὁ κανὼν δὲν ὑπέστη ἐξαιρέσεις, καθότι ἐκ τῶν συγκροτούντων τὴν ἡμετέραν ἀποστολὴν μελῶν, ὁ Γόρδων καὶ ἐγὼ εἴμεθα οἱ μόνοι ἐπιζῶντες.

Ἡ εἰς τὴν χώραν τοῦ Νιὰμ—Νιὰμ ἀποστολὴ εἶχεν εὐτυχῶς περατωθῆ· κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν μου ὁ Γόρδων μοὶ εἶπε· «—Long! Εἴμεθα ὅλοι φίλοι· ἃς ζητήσωμεν μέρος τι ὑγιεινὸν π. χ. τὸ ὄρος *Μπεγκάφ*, ὅπου πιστεύω νὰ εὑρισκώμεθα ὑπεράνω τῶν ἐπιπολαζόντων εἰς τὴν χώραν μιασμάτων». Κατόπιν δ' ὀλίγων στιγμῶν σκέψεως προσέθηκεν «Ὄχι, δὲν δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν ὁμοῦ, ὑμεῖς μὲν ἐγκατασταθῆτε μεταξὺ τοῦ *Ρατικὸ* καὶ τοῦ *Μιτσέ*, πέριξ τῶν λιμνῶν, ἐγὼ δὲ θὰ λάβω τὸ ὑπόλοιπον. Ἐκεῖθεν θὰ διοικήσωμεν τὴν χώραν, διότι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ ἀνήκωσιν οὔτε εἰς τοὺς Ἄραβας οὔτε εἰς τοὺς Τούρκους. Καὶ ὀλίγον κατόπιν: «Ἔγραψα εἰς τὸν Χεδίβην νὰ παραχωρήσῃ ἡμῖν τὴν διοίκησιν ἀποστολῆς μελλούσης νὰ ἀνοίξῃ ὁδὸν ὁδηγοῦσαν εἰς τὰς λίμνας, διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι μία τοιαύτη ὁδὸς ἔσεται καλλιτέρα τῆς συνήθους τοῦ ποταμοῦ. Θὰ ἐπιμένητε παρὰ τῷ χεδίβῃ ὅπως ἡ ἀποστολὴ αὕτη τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγάς μου. Θὰ σᾶς συναντήσω εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς *Μιτσέ*.».

Ἔλαβον ἄδειαν ἀπουσίας παρὰ τοῦ Γόρδωνος εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μπεγκάφ. Ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιστρέψω ἵνα λάβω τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἀποστολῆς. Ὁ Χεδίβης Ἰσμαὴλ μοὶ ἐτηλεγράφησε εἰς Χαρτοὺμ τάδε: «Ἔλθετε εἰς Κάϊρον. Ἀπόλυτος ἐχεμυθία». Ἡ ἀποστολὴ ἀνεχώρησε μετά τινας μῆνας καὶ ἰδοὺ πῶς ὁ Γόρδων ἀναφέρει τὸ γεγονὸς ἐν τῷ βιβλίῳ του: «Ἡ. Η. ἀπέστειλε τὸν Μκ. Κ. καὶ Long εἰς Γιούβαν, ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ τοῖς διέταξε νὰ μὲ ἀναμένωσι. Νομίζω ὅτι θὰ μὲ ἀναμένωσιν ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι». Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἤλλαξε τὸ σχέδιόν του ἐν πλήρει ἐκτελέσει.

Ἐνθυμεῖσθε ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης, θέλων νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς Ἀθηναίους, ἔκοψε τὴν οὐρὰν τοῦ κυνός του. Ὁ Γόρδων ἐν Σουθαμπτων εἶπεν ἡμέραν τινὰ τῷ ἀνταποκριτῇ τῆς «Pall Mall Gazette»: «—Θὰ κόψω τὴν οὐρὰν τοῦ κυνός, ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως αὐτοῦ». Μετέβη ἀληθῶς εἰς Χαρτοὺμ καὶ ἐξέπλήξε τὸν κόσμον ἅπαντα ἀνακαινίσας καὶ προκηρύξας τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων ἐλεύθερον εἰς Σούδάν.

Ὁ Carlyle ὠνόμασε τὸ ἀγγλικὸν δημόσιον πληθὺν ἀκολούθων (laquais) καὶ ψευδῶν ἡρώων. Ὁ Γόρδων δὲν ἐχλεύασε τὸ αὐτὸ δημόσιον ὅταν εἶπεν ὅτι ὀλίγον ἐνδιεφέρετο περὶ τῆς ἰδέας, ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχε τὸ δημόσιον, «διότι ὁ κόσμος ἐν γέ-

νει δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ σχηματίσῃ γνώμην τινά ;»

Μ. Ι.

Γενεύη, Φεβρουάριος 1885.

Ο ΑΗΡ

Τὸν ἀέρα δὲν βλέπομεν, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι μᾶς περικυκλοῖ πανταχόθεν· κατὰ πᾶσαν εἰς-πνοὴν εἰσάγομεν αὐτὸν ἐντὸς τῶν πνευμόνων μας. Ὅταν ὁ ἀὴρ κινῆται, ὀνομάζομεν αὐτὸν ἄνεμον, τότε δὲ βλέπομεν καὶ αἰσθανόμεθα τὰ ἀποτελέσματά του· ἀλλ' ὁ ἀὴρ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ἄκρᾳ ἠρεμίᾳ καὶ ὅπου ὁ ἄνεμος πνέει τὸ σφοδρότερον.

Ὁ ἀὴρ εἶνε ἀέριον μὴ ἔχον οὔτε γεῦσιν οὔτε ὀσμήν, ἐν μικρᾷ δὲ ποσότητι εἶνε ἄχρουν· ἐν μεγάλῃ ὅμως ποσότητι, καθὼς ὅταν βλέπωμεν αὐτὸν ἀτενίζοντες πρὸς τὸν οὐρανόν, φαίνεται κυανοῦς. Δὲν εἶνε ἀέριον ἁπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ διαφόρων ἀερίων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶνε τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνον. Εἰς πέντε κυβικὰ μέτρα ἀέρος περιλαμβάνονται τρία περίπου μέτρα ἀζώτου καὶ ἓν μέτρον ὀξυγόνου. Εὐτυχῶς δὲ δι' ἡμᾶς ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε σταθερά. Ἐὰν ὅλος ὁ ἀὴρ ἦτο ἄζωτον, ἠθέλομεν ἀποθάνει δι' ἔλλειψιν ὀξυγόνου, ἐὰν δὲ ἦτο ὅλος ὀξυγόνον, ἡ ζωὴ ἡμῶν θὰ κατηναλίσκετο ταχέως καὶ πᾶν τὸ καύσιμον θὰ ἐκαίετο ἐν ἀκαρεῖ. Ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων ὑπάρχει εἰς τὸν ἀέρα ποσότης ἀκριβῶς ὅση ἀρκεῖ ὅπως καθιστᾷ αὐτὸν ἀκίνδυνον καὶ ὠφέλιμον πρὸς εἰσπνοήν.

Ἐκτὸς τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου ὁ ἀὴρ περιέχει εἰς μικρὰν ποσότητα ἕτερον ἀέριον ὀνομαζόμενον ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τὸ ἀέριον τοῦτο εἶνε δηλητήριον θανατηφόρον, ἐὰν ἐντὸς τῶν πνευμόνων εἰσέλθῃ ἀμιγές· ἀναμεμιγμένον ὅμως μετὰ ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου ὡς εἶνε εἰς τὸν ἀέρα καθίσταται ἀβλαβές. Ἡ χρησιμότης τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος εἶνε μεγάλη. Ὁ εἰσερχόμενος εἰς τοὺς πνεύμονας ἀὴρ ἀλλοιοῦται· ἐκπνεόμενος περιέχει ὀλιγώτερον ὀξυγόνον καὶ περισσότερον ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἢ ὅτε εἰσεπνεύσθη. Ἡ ποσότης τοῦ ἀζώτου δὲν μεταβάλλεται· ἐκπνέομεν ὅσον εἰσεπνεύσαμεν. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ τελείᾳ αὐτοῦ ἀναπτύξει ἐκπνέει καθ' ἑκάστην περισσότερον τῶν δύο ἀγγλικῶν λιτρῶν ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῷα ἐν γένει καταναλίσκουσι διαρκῶς ὀξυγόνον καὶ ἐκπνέουσιν ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἡ εἰς τὸν ἀέρα ποσότης ὀξυγόνου ἤθελε τοσοῦτον ἐλαττωθῆ καὶ ἡ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἤθελε τοσοῦτον αὐξήσει, ὥστε ὁ ἀὴρ θὰ ἐγίνετο δηλητηριώδης, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο μέσον πρὸς παραγωγὴν ὀξυγόνου καὶ πρὸς κατανάλωσιν ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τοῦτο γίνεται διὰ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν, ἅτινα διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἡλίου ἀπορροφῶσιν ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἐκπέμπουσιν ὀξυγόνον. Τὸ ἀπορροφώμενον ἀνθρακικὸν ὀξὺ μεταβάλλεται εἰς ἄνθρακα πρὸς αὔξησιν τοῦ φυτοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῶν φύλλων ἐξερχόμενον ὀξυγόνον ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ εἰς τὸν ἀέρα ἀζώτου καὶ καθίσταται ἐκ νέου ἐπιτήδειον εἰς τὴν τῶν ζῴων ἀναπνοήν. Οὕτω μεταβάλλονται ἀπαύστως εἰς τὸν ἀέρα ὀξυγόνον καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὰ δὲ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ἀλληλοβοηθοῦνται.

Ὁ ἀὴρ τῶν πόλεων εἶνε ὀλιγώτερον καθαρὸς ἢ ὁ τῆς ἐξοχῆς, διότι εἰς τὰς πόλεις ὑπάρχουσι περισσότεροι ἄνθρωποι, οἵτινες ἀναπνέοντες καταναλίσκουσι τὸ ὀξυγόνον του, ὀλιγώτερα δὲ φυτὰ καὶ δένδρα ὅπως ἀπορροφήσωσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἐκπέμψωσιν ὀξυγόνον. Διαφθείρουσι προσέτι τὸν ἀέρα αἱ ὑπόνομοι, αἱ ἀκαθαρσίαι καὶ αἱ στενωποί, αἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν εἴσοδον τοῦ καθαροῦ ἀέρος.

Καὶ τὸ ὕδωρ περιέχει ἀρκετὴν ποσότητα ἀέρος· ἄλλως οἱ ἰχθῦς δὲν θὰ ἔζων ἐν αὐτῷ. Καὶ οὗτοι εἰσπνέουσιν ὀξυγόνον καὶ ἐκπνέουσιν ἀνθρακικὸν ὀξύ· τὸ δὲ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καταναλίσκεται καὶ τὸ ὀξυγόνον ἐξέρχεται ἐκ τῶν θαλασσίων φυτῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων τῆς γῆς. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον φυτὰ ἐντὸς τῶν ὑδάτων, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ θὰ ἐπληθύνετο τόσον, ὥστε θὰ ἀπέθνησκον πάντες οἱ ἰχθῦς καὶ τὰ λοιπὰ ὑδρόβια ζῷα. Παρεκτὸς τῶν τριῶν τούτων ἀερίων ὁ ἀὴρ περιέχει καὶ ὑδατώδεις ἀτμούς. Οὗτοι ἀνέρχονται ἐκ τῆς γῆς, οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς θαλάσσης, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἑλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν καὶ ἀπὸ τῶν πνευμόνων καὶ τῶν δερμάτων τῶν ζῴων. Καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον αἰθρίας ἡμέρας, ὅτε ὁ οὐρανὸς φαίνεται διαυγὴς καὶ κυανοῦς, ὑπάρχουσιν εἰς τὸν ἀέρα ὑδατώδεις ἀτμοί. Δὲν τοὺς διακρίνομεν διότι διαμερίζονται εἰς ἐλάχιστα μόρια, ἀλλ' ἐνίοτε μεταβάλλονται εἰς νέφη ἢ εἰς ὁμίχλην ἢ καταπίπτουσιν ὡς βροχὴ καὶ τότε τοὺς βλέπομεν.

Ὁ ἀὴρ δύναται νὰ ζυγισθῇ ὡς ὁ μόλυβδος ἢ οἱαδήποτε ἄλλη οὐσία. Ἐὰν ζυγίσωμεν κλειστὸν ἀγγεῖον πλῆρες ἀέρος, ζυγίσωμεν δὲ πάλιν αὐτὸ ἀφοῦ κενωθῇ διὰ τῆς ἀεραντλίας, κατὰ τὴν δευτέραν ζύγισιν θὰ εὕρωμεν αὐτὸ ἐλαφρότερον ἢ κατὰ τὴν πρώτην. Ὁ ἀὴρ δύναται νὰ πιεσθῇ καὶ νὰ συσφιγχθῇ ἐντὸς χώρου μικροτέρου ἢ ὅσον συνήθως κατέχει. Ἐὰν βυθίσωμεν ποτήριον ἀνεστραμμένον ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὕδατος, τὸ ὕδωρ, ἀνερχόμενον ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, θὰ συσφίγξῃ τὸν ἐν αὐτῷ ἀέρα. Οὕτως, ὅταν ὁ καταδυτικὸς κώδων βυθίζεται ἐντὸς πολὺ βαθέων ὑδάτων, ὁ ἀὴρ συμπυκνοῦται τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἐν αὐτῷ ἄνθρωπος μόλις ζῇ. Ἐνίοτε δῦται ἀπέθανον ἐκ τούτου. Ὁ ἀὴρ εἶνε καὶ ἐλαστικός, ὅ ἐστιν, ἀφαιρουμένου τοῦ πιέζοντος αὐτὸν βάρους, ἀναλαμβάνει τὸ πρῶτον αὐτοῦ σχῆμα. Ἀποδεικνύεται καὶ τοῦτο διὰ τοῦ καταδυτικοῦ κώδωνος. Ὁ ἐν αὐτῷ πιεσθεὶς ἀὴρ ἐκτείνεται καὶ ἀπωθεῖ τὸ ὕδωρ μέχρις οὗ, ἀνελθόντος τοῦ κώδωνος, ἀνακτᾷ τὴν πυκνότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Καὶ ὁ ἀὴρ τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν ἐκτείνεται ὁμοίως ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτοῦ τὸ βάρος. Ἐὰν θέσωμεν ἐντὸς ἀγγείου κλειστοῦ κύστιν πλήρη ἀέρος, ἐξαγάγωμεν δὲ δι' ἀεραντλίας τὸν περὶ τὴν κύστιν ἀέρα ἀπὸ τοῦ ἀγγείου, ἡ κύστις ἐξογκουμένη θὰ διαρραγῇ. Ὁ ἀὴρ εἶνε πρὸς τούτοις ἀδιαχώρητος, τουτέστι κωλύει τὴν εἴσοδον πάσης ἄλλης οὐσίας εἰς τὸν χῶρον τὸν ὁποῖον αὐτὸς κατέχει: τοῦτο ἀποδεικνύεται δι' ἁπλουστάτου πειράματος: Προσάρμοσον εἰς τὸν λαιμὸν κενῆς φιάλης χωνίον, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀὴρ νὰ μὴ εἰσέρχηται ἐκ τοῦ σημείου τῆς ἐπαφῆς· δύνασαι τότε νὰ πληρώσῃς ὕδατος τὸ χωνίον· τὸ ὕδωρ δὲν θὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν φιάλην, διότι ὁ ἐν αὐτῇ ἀὴρ εἶνε ἀδιαχώρητος.

Λέγοντες ὅτι ὁ ἀὴρ ἔχει βάρος ἐννοοῦμεν ὅτι ἕλκεται ὑπὸ τῆς γῆς καθὼς ὅλα τὰ σώματα. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε πιεστός, τὰ κατώτερα αὐτοῦ στρώματα, τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, πιεζόμενα ὑπὸ τοῦ ἐπ' αὐτὰ ἀέρος εἶνε πολὺ πυκνότερα τοῦ ὑπερκειμένου ἀέρος· ἡ πίεσις αὕτη εἶνε τόσῳ μεγάλη, ὥστε τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ἀτμοσφαίρας συμπιέζεται περὶ τὴν γῆν εἰς ζώνην ἔχουσαν ὕψος δύο μιλίων καὶ τριῶν τετάρτων· ἐνῷ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἀπηλλαγμένον τῆς τοιαύτης πιέσεως διαστέλλεται εἰς ὕψος τεσσαράκοντα μιλίων καὶ ἐπέκεινα. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι ὁ λεπτότατος οὗτος ἀὴρ ἐκτείνεται πολὺ περισσότερον, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν δοξασίαν ἡ ὅλη ἔκτασις τῆς ἀτμοσφαίρας εἶνε τεσσαράκοντα καὶ πέντε μιλίων περίπου. Ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶνε δεκαπέντε περίπου ἀγγλικῶν λιτρῶν ἐπὶ ἑκτάσεως ἑνὸς τετραγωνικοῦ δακτύλου. Οὕτω ἀνὴρ μετρίου ἀναστήματος φέρει βάρος 30,000 περίπου λιτρῶν ἀέρος, τὸ βάρος δὲ τοῦτο ἤθελε τὸν κατασυντρίψει, ἐὰν ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος δὲν ἐγίνετο κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις δηλ. ὄχι μόνον πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐκ πλαγίου, καὶ ἐὰν τὸ σῶμα δὲν ἦτο πλῆρες ἀέρος καὶ ἄλλων ὑγρῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν πυκνότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ἅτινα ἐπίσης ὠθοῦσι πρὸς τὰ ἔξω. Ἐὰν ἀφῃρεῖτο ἡ πίεσις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, τὰ ἐν τῷ σώματι ὑγρὰ ἤθελον ἐξογκωθῆ τὰ δὲ περιέχοντα αὐτὰ ἀγγεῖα ἤθελον διαρραγῆ. Οἱ ἀνερχόμενοι δι' ἀεροστάτων ὑποφέρουσιν ἐνίοτε δριμεῖς πόνους, διότι τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἀέρος εἶνε πολὺ ἀραιότερα τῶν κάτω, ὁ δὲ ἀὴρ καὶ τὰ ἄλλα ἐν αὐτοῖς ὑγρὰ ἀπαλλασσόμενα τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως διαστέλλονται καὶ τείνουσι πρὸς τὰ ἔξω, ἰδίως διὰ τοῦ ἐντὸς τῆς ρινὸς καὶ τοῦ στόματος λεπτοῦ δέρματος.

Ὁ ἀὴρ πρὸς τούτοις διαστέλλεται διὰ τῆς θερμότητος καὶ συστέλλεται διὰ τοῦ ψύχους. Ἐὰν θερμάνωμεν κύστιν πλήρη ἀέρος, ὁ ἐν αὐτῇ ἀὴρ διαστέλλεται καὶ ἡ κύστις θὰ διαρραγῇ. Ἡ ἀτμοσφαῖρα λαμβάνει ὀλιγίστην θερμότητα ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ὁ ἥλιος θερμαίνει τὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς θερμαίνεται ὁ ἀὴρ, θερμαινόμενος δὲ ἀραιοῦται καὶ ἀνυψοῦται ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ ψυχροτέρου ἀέρος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἀραιούμενος ἀνυψοῦται μέχρις οὗ ἡ ὅλη ἀτμοσφαῖρα θερμανθῇ. Τὸ ψῦχος συμπυκνοῖ τὸν ἀέρα καὶ καθιστᾷ αὐτὸν βαρύτερον. Ἐὰν κύστις πλήρης ἀέρος ἐκτεθῇ εἰς τὸ ψῦχος, ὁ ἐν αὐτῇ ἀὴρ συστέλλεται, ἡ δὲ κύστις χαλαροῦται. Ἡ διαδοχικὴ θέρμανσις καὶ ψύχρανσις τοῦ ἀέρος προξενεῖ τὰ κύματα τοῦ ἀέρος, ἅτινα ὀνομάζομεν ἄνεμον.

Δ.

ΟΛΙΓΑΙ ΕΤΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΩΝ ΡΩΣΩΝ

Ἐν προηγουμένῃ διατριβῇ μου (ἴδε «Ἑστίας» ἀριθ. 472, σελ. 64) ἀνέφερα μεταξὺ πολλῶν περὶ τῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου μετοχῆς τῶν Ῥώσων. Ἐνταῦθα σπεύδω νὰ προσθέσω ὅτι ὁ κ. Κοντρατόβιτζ, Ῥῶσος ἀναδιφῶν ἰδίως τὰ τῆς ἱστορίας τῶν κοζάκων, ἀπήντησεν ὑπέργηρον κοζάκον Ἀντώνιον Κολομιέτζ, ὅστις ἀφηγήθη αὐτῷ ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ Γλατκίν, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον σῶμα ῥώσων κοζάκων εἶχε σταλῆ παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ μετάσχῃ τῆς πολιορκίας τῶν δυστήνων μαρτύρων τοῦ Μεσολογγίου, ὅτι ὅμως ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη ἀπέβη εὐτυχῶς ἀπαισία τοῖς ἀπογόνοις Πέτρου τοῦ Μεγάλου, καὶ τοῖς ὁδηγοῦσιν αὐτοὺς υἱοῖς τοῦ Προφήτου, καθ' ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπήνεγκον σπουδαίαν βλάβην τῷ Ὀθωμανικῷ στόλῳ, οὗ ἐπέβαινον ἐπιστρέφοντες οἱ κοζάκοι μετὰ τὴν ἅλωσιν. Πλοῖον ἰδίως, ἐφ' οὗ εὑρίσκοντο 600 κοζάκοι ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ ἑλληνικοῦ πυρπολικοῦ, ἅπαντες δὲ κατεποντίσθησαν μετὰ τοῦ ταγματάρχου αὐτῶν Μοράζ.

Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἀνωτέρω Κολομιέτζ, ἡ Ὀθωμανικὴ μοῖρα ἐξελθοῦσα τοῦ *Νοβορέκη* (προδήλως Ναυαρίνου) προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν μικρῶν πυρπολικῶν πλοιαρίων *μυστικόβ*. Ὁ ἀφηγηθεὶς ταῦτα τῷ κ. Κοντρατόβιτζ τὰ εἶχεν ἀκούσει παρ' αὐτόπτου μάρτυρος, τοῦ κοζάκου Οὐστίν, ὅστις μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Γριτζκὸ Ῥιασνὲ ἐσώθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κρατηθεὶς ὡς αἰχμάλωτος ἐν τινι μονῇ, ἐξ ἧς βραδύτερον ἠλευθερώθη συνεπείᾳ αἰτήσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλε-

ως. Ἕτερος, ὡσαύτως ὑπέργηρως ὀγδοηκοντούτης κοζάκος, Μάρκος Γλουχῆ, ζῶν εἰσέτι ἐν Τούλτζῃ, βεβαιοῖ τὴν μετοχὴν τῶν Κοζάκων κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

Κ. Α. Παλαιολογος.

ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΒΙΣΜΑΡΚ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΖΕΙΝ

Ὁ γερμανὸς ἀρχικαγγελάριος συνομιλῶν ποτε μετὰ τοῦ Ἰουλίου Φάβρου προσέφερεν αὐτῷ ποῦρον. Ὁ Ἰούλιος Φάβρος εὐχαριστήσας δὲν ἐδέχθη τὸ προσφερθέν, εἰπὼν ὅτι δὲν καπνίζει. «Κακὰ κάμνετε νὰ μὴ καπνίζετε,» εἶπεν ὁ Βισμαρκ· ὁ συνδιαλεγόμενος περὶ πραγμάτων, ἅτινα ἐνίοτε φέρουσιν εἰς θερμὴν συζήτησιν καὶ εἰς σφοδρότητας τῆς συνομιλίας πράττει καλλίτερον νὰ ὑμιλῇ καπνίζων. Ὅταν τις καπνίζῃ, ἰδού, βλέπετε, τὸ σιγάρον, τὸ ὁποῖον ἔχει, τὸ ὁποῖον στριφογυρίζει εἰς τὰς χεῖράς του καὶ τὸ ὁποῖον δὲν θέλει νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ εἰς τὸ ἔδαφος, παραλύει ὀλίγον τὰς ψυχικὰς κινήσεις. Τὸ σιγάρον μᾶς καθησυχάζει ἠθικῶς χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ πρὸς ἐπὶ τοῦ πνεύματός μας. Τὸ σιγάρον εἶνε μία παρέκκλισις. Ὁ κυανοῦς καπνός, ὁ ὁποῖος ἀνέρχεται τῇ στιγμῇ ταύτῃ σπειροειδῶς καὶ ὃν παρακολουθεῖ τις χωρὶς νὰ θέλῃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, πρέξενεῖ εἰς ἡμᾶς αἴσθημα εὐάρεστον, καθιστᾷ ἡμᾶς ἐπιδεκτικωτέρους εἰς συμφιλίωσιν. Ὁ καπνίζων εἶνε εὐτυχής· ἔχει ἀπησχολημένον τὸ βλέμμα του, ἡ χεὶρ αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς ἐργασίαν, εὐχαριστεῖ δὲ καὶ τὴν ὄσφρησίν του. Ὁ καπνίζων κλίνει νὰ κάμνῃ ἀμοιβαίας παραχωρήσεις, τὸ δὲ ἔργον ἡμῶν ὡς διπλωματῶν συνίσταται ἐξ ἀμοιβαίων ἀτελευτήτων παραχωρήσεων. Ὑμεῖς, μὴ καπνίζων, ὑπερτερεῖτε ἐμοῦ, τοῦ καπνιστοῦ, καθ' ἕν καὶ μόνον, εἶσθε ἀγρυπνότερος καὶ προσεκτικώτερος, ὑστερεῖτε ὅμως κατὰ τοῦτο· δύνασθε νὰ παρασυρθῆτε καὶ ν' ἀκολουθήσετε κίνησίν τινα αὐθόρμητον.» Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Βισμαρκ ἔρριψε πρὸς τὸν Φάβρον βλέμμα πλῆρες εἴρωνος ὑποψίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐν Βρεσιλίᾳ τὰ παραπτώματα τῶν μαύρων τιμωροῦνται κατὰ βαρβαρώτατον τρόπον, ὑπομιμνήσκοντα τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ μαῦροι ὑπέφερον τὰ πάντα ἐκ τῆς σκληρότητος τῶν ἀποίκων.

Προσφάτως μαῦροί τινες σταοιάσαντες καὶ ἐμπρήσαντες γαίας τινάς, συνελήφθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐφυλακίσθησαν μέχρις οὗ εἰσαχθῶσιν εἰς δίκην. Ἀλλ' οἱ λευκοὶ συμπολῖται αὐτῶν, βαρυνθέντες τὰς βραδύτητας τῆς δικαιοσύνης, ἐφώρμησαν κατὰ τῶν φυλακῶν, καὶ λαβόντες τοὺς μαύρους ὀπηγχόνισαν αὐτοὺς αὐτοστιγμεί· ἔμειναν δὲ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὰ σώματά των εἰς τὴν ἀγχόνην πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν λοιπῶν.

Ἀλλὰ σκληρότερον εἶνε τὸ ἑπόμενον: Μαῦρός τις, ἀπαυθήσας ἐκ τῶν καθημερινῶν ραβδισμῶν, ἐδραπέτευσε τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ ἐργάζετο. Μετά τινος χρόνου περιπλάνησιν ἐντὸς τῶν δασῶν ἀνεκαλύφθη καὶ συνελήφθη. Ὁ κύριός του, ὅπως ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν λοιπῶν δούλων πᾶσαν προθυμίαν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του, ἐστοχάσθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν συλληφθέντα εἰς ἀληθῆς μαρτύριον. Κατ' ἀρχὰς διέταξε νὰ τῷ δώσωσι πεντήκοντα ραβδισμούς, ἔπειτα δέ, ὅταν ἤρξατο τὸ αἷμα νὰ ῥέῃ ἐκ τῶν σαρκῶν του, ἐβύθισεν αὐτὸν ἐντὸς κάδου ὑπέρους ὕδατος. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη ὡς ἐδῶ ἡ ὠμότητός του. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν προσήλωσε τὸν μαῦρον ὅλως γυμνὸν ἐπὶ ξύλου, καὶ διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου ἤρξατο καίων αὐτὸν ἐπὶ τῶν εὐαισθητοτέρων μερῶν τοῦ σώματός του, χωρὶς νὰ συγκινηθῇ ἐκ τῶν φρικωδῶν κραυγῶν τοῦ θύματος, τοῦ ὁποίου τὸ μαρτύριον ἐτελείωσε μετὰ τῆς ζωῆς· ὅταν ὑπέκυψε, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς ὀδύνης, ὅλον τὸ σῶμά του ἦτο μία εἰδεχθὴς πληγή.

Ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος στατιστικοῦ πίνακος περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνδεῶν Παρισίοις κατὰ τὸ 1883 ἐξάγομεν τὰς ἑξῆς λεπτομερείας: Ἐκ χιλίων ἐνδεῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ γραφεῖα 226 ἐγεννήθησαν ἐν Παρισίοις, 706 εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ 67 εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ ἐν Παρισίοις γεννηθέντες ἐνδεεῖς ὑπολογίζονται ὡς ὄντες τὸ πέμπτον τοῦ συνόλου τῶν πενήτων· οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Γάλλοι ὑπερβαίνουσι τὰ ἑπτὰ δέκατα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, καὶ οἱ ξένοι ἀποτελοῦσι περίπου τὸ ἓν δέκατον. Ἐπὶ χιλίων δὲ ξένων ἐνδεῶν διαμενόντων ἐν Παρισίοις, ἡ κατ' ἐθνικότητα διαίρεσις εἶνε ὡς ἑξῆς: Βέλγοι 276, Γερμανοὶ 190, Ἰταλοὶ 132, Ἑλβετοὶ 127, Ἄγγλοι 66, Ὁλλανδοὶ 56, Ρῶσσοι 35, Αὐστριακοὶ 30, Ἱσπανοὶ 22, ἀγνώστου ἐθνικότητος 66.

Ὁ πλούσιος κ. Δ*, ὅστις ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἶνε γνωστὸς εἰς τοὺς χρηματιστικοὺς κύκλους πολλαρνεῖται πάντοτε ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν ἐπιτιθεμένων καθ' ἑκάστην καὶ μίαν νέαν ἐπιχείρησιν, οἷον ἐκμεταλλεύσεις μεταλλείων, κατασκευὴν σιδηροδρόμων, λιμένων ἀποξηράνσεις, κ.τ.τ. ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ νὰ λάβῃ μετοχήν. Ἀλλ' εἰς πᾶσαν τοιαύτην αἴτησιν ὁ Δ* ἀπαντᾷ ἀναλλοιώτως διὰ τοῦ ἑπομένου τρόπου:

Κύριε,

Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ ὅτι ἠθελήσατε νὰ ἀποταθῆτε καὶ πρὸς ἐμὲ ἵνα γείνω μέτοχος εἰς τὴν λαμπρὰν ἐπιχείρησίν σας... Ἐπὶ τούτῳ σᾶς εἶμαι λίαν ὑπόχρεως καὶ ὑπογράφομαι... »

(Ἐδῶ δέον νὰ στραφῇ ἡ σελίς. Ὁ ἐπιχειρηματίας εἶνε πλήρης χάρᾶς· στρέφει τὴν σελίδα καὶ εὑρίσκει τὸ τέλος τῆς φράσεως:)

«Ὅλως πρόθυμος δοῦλός σας Δ*»

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀνδρέου Κορομηλᾶ 1885 — Β', 1005